

HUSZADIK ÉVFOLYAM. 9-IK SZÁM.
1910-IK ÉV SZEPTEMBER HÓNAP.

GRAFIKAI

∴ SZEMLE ∴

HAVI FOLYÓIRAT A GRAFIKAI IPAR-
ÁGAK SZÁMÁRA. KIADJA A MAGYAR-
ORSZÁGI KÖNYVNYOMDÁSOK ÉS
ROKONSZAKMABELIEK SZAKKÖRE.

MEGJELENIK MINDEN HÓ VÉGÉN.
SZERKESZTŐK: TANAY J., NOVÁK L.

GRAFIKAI SZEMLE

Az 1910 szeptemberi füzet tartalomjegyzéke: Szakkurzusok a vidéken. (Negyedik közlemény.) Visszapillantás a múlt századba. (Negyedik közlemény.) A géprevízió megszüntetése, Szauer Adolftól. Sérült fa-klisék kijavítása, Klein Ármintól. Festékreceptkönyvek, Faltusz Edétől. Levél egy barátomhoz, Pollák Auréltól. Festékfélék vásárlása, Faltusz Edétől. Családfával ellátott címerek. Betűk blokálásának módjai, Burgheim Károlytól. Mindennapos helytelenségek, Steinherz Miklóstól. Korrektori munka, Werth Lászlótól. Nyomtatás mázolt papirosra, Klein Ármintól. Előszó meg bevezetés, Spitz Adolftól. Szélgjegyzetek alkalmazása, Sarlós Lajostól. Grafikai szakiskola. Elmékedések a betűről. (Harmadik közlemény.) Céhrendszer a franciáknál. Rövidebb közlemények. Kérdések s feleletek. Szerkesztői üzenetek. Választmányi ülés jegyzőkönyve. Fölvívás a szaktársakhoz. Pályázataink részletezése. Szakbizottsági közlemények. Könyvtári duplikátumok. Lapunk mellékleteiről. Apróbb hivatalos közlemények. Hirdetések. (Első Magyar Betűöntőde R.-T., Koblinger Gyula, König és Bayer, Weszely Lipót és Társa fotokemigráfiai műintézetei, Wörner J. és Társa, Mödlingi Gyorssajtógyár, Berger és Wirth festékgyára, Gleitsmann E. T. festékgyára, Lorilleux Ch. és Társa festékgyára, Josef Anger & Söhne gépgyára, Carmine Hugó szaküzlete, Fischer és Mika betűöntődéje, Rockstroh & Schneider gépgyára, »Cleaner« rézlénia-tisztító, Berthold H. betűöntődéje, Beit & Co. festékgyára stb.)

Szakkurzusok a vidéken

(IV.) Egy dolgot különösen figyelmükbe kell ajánlanunk a vidéki szaktársaknak: ne változtatgassanak időközben sokat a már egyszer elfogadott oktatási rendszeren. Az ilyen átváltoztatgatás — ha még úgy meg

lehet is szép szavakkal okolni — végeredményében csak kapkodás, s csöppet sem alkalmas a dolgok előbbrevitelére. Ha tán egyik-másik szaktársnak volna is kifogása az oktatási rendszer valamely részlete ellen, ne törekedjék annak évközben való megbolygatására. Tanulás dolgában el lehet mondani, hogy minden út Rómába vezet, minden módszer meghozza a maga gyümölcsét, fő dolog a kitartás.

A lelemibb dolgokat, mint például a sorok zárását, a szavak elválasztását stb., fölösleges tanítani. Bátran föltételezhető minden nyomdászról, hogy megtanulta azt négyesztendő inaskodási ideje alatt, s ha gyakorlati munkálkodása idején nem is tartja be olykor ezeket az ősrégi szabályokat: ez nem annyira tudatlanságának, mint inkább hanyagságának tulajdonítandó.

Egy kis nagyképűsködés avagy neveltségesség egyszeriben tönkre teheti a tanfolyamot. A magasztostól, a fönségestől — a tanfolyamok rendezése, az oktatás pedig az — csak nagyon-nagyon kicsi lépés kell a neveltségességig. A mindennek tréfás, mulatságos oldalát kereső nyomdász-ember például neveltségességnek találhatja a nagyon is magától értetődő, természetes dolgoknak komoly vagy kissé fontoskodó formában való előadását, s egyszeriben csimborasszói magaslatról kicsinyli le a többi olyan témát is, amihez már egy fikarcnyit sem ért. A tanfolyam sikerültére tehát sokszor ily aprólékos tapintatlanság is végzetes lehet.

A tanfolyamok sikerének fő-fő feltétele különben is az, hogy a tanítási anyagnak legalább egyrésze új dolog legyen a hallgatónak beiratkozott szaktársak előtt. Mert természetes dolog, hogy csak olyasmi érdekelheti a hallgatót, ami még teljességgel új, eddigéle alig hallott, alig olvasott valami előtte. A rég ismert tárgyaknak, mesterfogásoknak fölemléltése azért nem fölösleges, de ne történjen ez imperatív kinyilatkoztatás-szerűleg a katedréről, hanem csinján, tapintatosan, például egy kis megbeszélés vagy vita keretében.

Azt talán mondanunk sem kell, hogy a

tanítást magára vállaló vagy abban tevékenyebb részt venni akaró társainknak kollégialis tekintetben teljesen intaktnak kell lenni. Az már általános emberi vonás, hogy csak olyan embernek a szavát hallgatjuk szívesen, akihez a szeretetnek meg a tiszteletnek valamelyes köteléke fűz, s akinek a szavait már előre is őszintéknek s igazaknak tételezzük föl. A mi speciális viszonyaink közepette — ha ugyan elenyésző csekély számmal is — de mégis akadhat olyan ember, akinek kollégialis tekintetben szépségfoltjai vannak a közelmúltjában, s így nem bírja nyomdásztársai osztatlan tiszteletét és szeretetét. Az ilyen emberre kár reábizni a tanfolyam vezetését vagy az oktatást, mert a személyével esetleg többet árthat az ügynek, mint amennyit a munkásságával használhatna.

* * * * *

Mult havi kijelentéseinkre hivatkozva, kérdést intéztek hozzánk, hogy a tanfolyami rendszerek melyikének vagyunk tulajdonképpen a hívei: annak-e, amelyet itt Budapesten az 1905–1906-iki tanítási évre fogadott el és valósított meg a Szakkör, avagy ama másikénak-e, amely az 1906–1907-iki tanévben volt érvényben, s amely valójában nem egyéb, mint az előbbinek egyszerűsített módosítványa?

Mielőtt erre a kérdésre megfelelnénk: lássuk, miben is állott e két tanfolyami esztendőnek tanítási rendszere.

Az 1905–1906-iki tanítási esztendő a speciális kurzusok kora volt. Abból a rengeteg tanulmányi anyagból, amit a modern nyomdászat felőlel, kiszakítottuk az egyes munkakörökbeli főbb tudnivalókat, s rövidebb ideig tartó speciális kurzusokat rendeztünk belőlük. Így az egyes szaktársaknak módjukban állott, hogy pusztán olyan tárgyak hallgatására iratkozzanak be, amelyek őket mindennapos foglalkozásukból folyólag közvetlenül érintették, és amelyeknek megismerésére égető szükségük volt.

Az 1906–1907-iki tanítási esztendőnek alapjában véve ugyanez volt a vezető eszméje, de itt már egyoldalúbbá kezdett lenni az oktatás. Az apró kurzusocskáknak egész sora beleolvadt ugyanis egy nagyszabású, úgynevezett mesterszedési tanfolyamba, s anya-

guk fölkarolására nem is került többé idő és alkalom: a tapogatózó és gyakran helytelen irányban vezetett rajztanítás teljesen lekötötte mind a tanítók, mind pedig a hallgatók munkára való készségét.

Mi az előbbi rendszernek vagyunk a hívei: az 1905–1906-iknak. Meggyőződésünk, hogy a munkások rendezte, munkások élvezte szakoktatást egészen más alapon kell vezetnünk, mint amilyen alapon szoktak működni a pedagógus-emberek által szervezett különböző tanfolyamok. A mi kurzusaink ne lassú tempóban, a fokozatosság elvének betartásával működő szaknevelői legyenek a nyomdászságnak, hanem adott esetekben gyorsan előkeríthető, őszinte tanácsadói.

Tanfolyamaink legyenek a lehető legdemokratikusabbak, minden jóra való nyomdász által hozzáférhetőek. Előképzettség igazolása meg hasonló dolgok megkövetelése fölösleges és ellenkezik — legalább ebben az esetben — a demokrácia elvével.

Egy percre se feledkezzünk meg arról, hogy tanfolyamainknak nem az a célja, hogy egyes kiváló szakőröket neveljünk, hanem az, hogy a korszellem megkövetelte szaktudást általánosítsuk, izléses és jó munkára képesítsük szaktársaink nagy tömegeit, megismertetve velök mindazt, ami nyomdászat-esztétikai és nyomdászatechnikai tekintetben eddigelé legjobbnak és legegérvezetőbbnek bizonyult. Nem új irányok, új művészeti értékek keresgélése tehát az, amire törekszünk — hiszen erre gyöngék vagyunk, s különben is elvégzi ezt helyettünk az Iparművészeti Iskola grafikai szakosztálya, mely szinte predesztinálva van erre az úttörő munkásságra —, hanem az, hogy az itt is, ott is leszűrt eredményeket közkinccsé tegyük.

S mert más a célunk, mint az állam stb. által szervezett tanfolyamoké — tudniillik a tömegek oktatása az egyeseké helyett — más elbírálás alá kell esniök a tanfolyamok rendezés menetét biztosító intézkedéseknek is. Fegyelmi szabályokra nekünk, fölnőtt emberekkel szemben, nincs szükségünk. Ha valamely szaktársunk az előadások egyikét-másikát elmulasztja, bizonyára kényszerítő oka van reá, s mihelyt ez az ok megszűnik: újra rendszeren látogatja az előadásokat. Egy-két mulasztásért tehát megróni a hallgatót, vagy

FELHIVÁS PÁLYÁZATRA!

A Magyarországi Könyvnyomdászok és Rokonszakmabeliek Szakköre választmányának megbízásából a Kör szakbizottsága – hogy ezzel a magyarországi betűszedőket, illetőleg gépmestereket és nyomtató munkásokat fokozottabb szakbeli tevékenység kifejtésére buzdítsa – a következő szakbeli pályázatokat írta ki:

I. A SZAKKÖR TAGSÁGI JEGYÉNEK SZEDÉSÉRE S NYOMTATÁSÁRA.

Ezen a pályázaton részt vehet Szakkörünk minden tagja. Négy díj vagyron kitűzve: egy ötvenkoronás, egy harminckoronás és két húszkoronás. Ezek közül a második díjat okvetlenül gépmester szaktársnak kell kapnia, miért is nyomtatás tekintetében külön bíráltatnak el a pályaművek. Határidő: október hó 31.

II. EGY A HIRDETÉSEK SZEDÉSÉT TÁRGYALÓ SZAKBELI DOLGOZATRA.

Ennek a Grafikai Szemlében megjelenendő cikknek legfőljebb ötszáz sornyi terjedelműnek szabad lennie. Pályadíj ötven korona. Csakis olyan szedő szaktársak pályázhatnak, akik a Magyarországi Könyvnyomdászok és Rokonszakmabeliek Szakkörének rendesen fizető tagjai. A határidő október 31-ben van megállapítva.

III. EGY GÉPMESTER SZAKTÁRS ÁLTAL ÍRT SZAKDOLGOZATRA.

Ennek a dolgozatnak tárgya: »Hogyan kell a gépmesternek a mesterszedővel együttműköznie?« Terjedelme szintén legfőljebb ötszáz sornyi lehet. Csak olyan gépmesterek vehetnek részt e pályázaton, kik tagjai Szakkörünknek. A pályadíj összege itt is ötven koronában van megállapítva. Határidő: október 31.

IV. EGY VIDÉKI SZAKTÁRSOK ÁLTAL KÉSZÍTETT BORÍTÉKTERVEZETRE.

E pályázat a Grafikai Szemle borítékára szól, s csak vidéken dolgozó körtagok vehetnek benne részt. A pályaműveknek nyomdai anyagból szedeteknek s két színben nyomtatottaknak kell lenniök. A pályadíjak száma három: harminc, húsz és tíz korona. A második díj gépmesteré. Határidő: szeptember 20.

V. A GRAFIKAI SZEMLÉBEN MEGJELENŐ LEGJOBB MELÉKLETEKRE.

Ez a pályázat havonkint megismétlődik harminc-harminc korona szedői és (ettől függetlenül) tíz-tíz korona nyomtatói jutalomdíjjal. A pályázaton csakis szakköri tagok vehetnek részt. A szakbizottság ezenfelül föl van hatalmazva arra, hogy kinyomtatásra érdemes szedésvázlatokat vásárolhasson öt koronájával.

A FELTÉTELEK A 281. ÉS 282. OLDALAKON OLVASHATÓK.

éppenséggel végleg elmaradottnak tekinteni őt: nézetünk szerint nem helyes politika. Többet ér szerintünk, ha húsz ember egy-egy óráig tanul, mint ha egy ember húsz órán át hallgatja az előadásokat.

Szerény eszközökkel mentől szélesebb körre kiterjedően és mentől gyorsabban hatni: ez legyen a fő dolog a vidéki tanfolyamoknál is!

Disszapillantás a multba

(IV.) A kiegyezés körüli időkben sok munkájuk volt a pestvárosi nyomdáknak; az erőteljes magyarosodás, az ujságoknak, folyóiratoknak rohamos szaporodása egyrészt, a közigazgatás átszervezése másrészt: okozták, hogy néha-napján szinte hiány volt szedők dolgában.

A nyomdák nagy többsége az inaslétszám szaporításával igyekezett élteteni venni ennek a bajnak. Ekkoriban kezdődött meg az a méltán rablógazdálkodásnak nevezhető rendszer az inastartás dolgában, amely egészen a legujabb időkig dívott némely nagyobb nyomdában, s amelynek átkos hatását még ma is érezzük. Urschitz, Benedek faktoroskodása idején például az Athenaeum szedőinasainak létszáma gyakran meghaladta a százat. Alapos kiképzésről persze szó sem volt; annyira-mennyire megtanították a fiút a sorszedésre, s azután – tizenhárom-tizennégy éves korában! – valamelyik éjjel készülő ujsághoz állították, horribilis deputatum kötelezettségével. Amikor fölszabadulási ideje elérkezett: menesztették és egy másik gyermek rabszolgát állították a helyére.

Az inastartás tekintetében való lelkiismeretlenség orgiákat ült akkoriban, és százával ismertünk ifjúkorokban agyondolgoztatott, tüdővésztes nyomdászokat, akiket »tanítómestereiknek«, faktoraiknak életerőt kiszipolyozó deputatumrendszere, lelkiismeretlensége döntött a korai sírba.

Alig néhány oly nyomda akadt a fővárosban, amely nem honosította meg ezt az inas-kizsákmányoló rendszert; a nagyobb nyomdavállalatok közül talán csak az egyetlen Pesti

Könyvnyomda Részvénytársaság, melynek igazgatója, Falk Zsigmond, minden humánus dologban elüljárva, bizonyára fölháborodva utasította volna el magától az ily növendék gyermekek munkaereje kihasználásának még csak a gondolatát is.

A kiegyezés esztendejében három új napi lap indult meg Pesten. Az egyik volt a Budapesti Közlöny, mely a Sürgöny folytatásakép, mint a kormány hivatalos lapja jelent meg március 15-ikétől fogva. Szerkesztője, a jeles történetíró Salamon Ferenc 1875-ig politikai cikkeket is közölt a lapjában, de ez utóbbi dátum óta kizárólag hivatalos tartalmúvá lett az ujság. Emich Gusztáv nyomdájában készült, mely vállalat 1868 október 1-től fogva Athenaeum névvel részvénytársasággá alakult át. A lap hivatalos jellege révén gyakran oly közleményeket hozott, amelyeknek idő előtt való közhírré levése kellemetlen lehetett volna a hivatalos körökre nézve. A lap mellett alkalmazott szedőknek tehát az ily eshetőségek kikerülése végett szavukat vették, hogy a még meg nem jelent közlemények tartalmából egy betűt sem árulnak el senki előtt sem. Később még ezzel sem érték be, hanem összeverbuválták fél Magyarországból a magyarul tudó süketnéma szedőket, s velük szedették a lapot.

1867 április 1-én látott napvilágot a szélső bal oldal közlönyének, a Magyar Ujságnak első száma. Szerkesztői minduntalan változtak. Az első néhány szám Noséda Gyula nyomdájában készült; innen a Landerer és Heckenast féle nyomdába került az ujság, ahol Prohászka József volt a tördelője. A Magyar Ujság közölte ekkoriban Kossuth Lajosnak a kiegyezés ellen írt élehangú leveleit. Megtörtént egyszer, hogy egy ilyen levélnek tartalmáért utólagosan elkobozták a meglévő példányokat, s az inkriminált levél előkerítése végett a szerkesztőségben meg a nyomdában házkutatást tartottak. Ekkor a tördelőt, Prohászka Józsefet is több ízben kihallgatták, miután a szerkesztő, Böszörményi László megtagadta annak átadását, mert, mint mondá: egy Kossuth-levél eredeti kézírata oly ereklyét képez, melyet negyvennyolcas magyar ember nem enged át másnak. S így vándorolt az eredeti kézirat a szerkesztőségi tagok kezéből a nyomdába, s onnan megint a szer-

kesztőségbe. A vége az lett, hogy Böszörményi Lászlót pörbe fogták és az esküdtszék elítélte. Mikor aztán 1869 tavaszán a különben is beteges ember a fogságban meghalt, a szélső bal a legádázabbul kezdte támadni Horvát Boldizsár igazságügyminisztert.

A Magyar Ujság hat-hét esztendei megjelenés után – 1874 végén – beleolvadt az Egyetértésbe.

Az 1867-ben megjelent magyar nyelvű új napi lapok harmadika az Esti Lap volt, melyet Pálffy Albert szerkesztett és adott ki, s az akkori nyomdászok egyik legképzettebbike, Kocsi Sándor nyomtatott. A lap viszonylag elég rövid életű volt: 1870 december végén megszűnt.

1868-ban csak egyetlen magyar napi lap indult meg Pesten, a kezdetben Josika Kálmán bárótól, majd Lonkay Antaltól szerkesztett Magyar Állam, de ez is csak két másik lap, az Idők Tanuja és a Pesti Hirnök folytatásául tekinthető. A Magyar Államot kezdetben az Athenaeum nyomtatta, majd Polidini Ede és Noséda Gyula, 1870 május 1-től pedig az ekkor alapított Hunyadi Mátyás könyvnyomda-intézet.

Különösen szép számmal jelentek meg ez időben politikai meg társadalmi irányú heti lapok, szaklapok, egyházi, iskolai és tudományos lapok és folyóiratok, humorisztikus újságocskák stb. Amíg 1866-ban 81 volt a magyar hírlapok és folyóiratok száma, 1869-ig már 163-ra szaporodtak.

A munkaerő-kereslet növekedésének megvolt az a természetes következménye, hogy segédi körökben mind szorgosabban kezdtek foglalkozni az árszabály fölemelésének a kérdésével. Az önképző egyesület 1868 május 17-én tartott közgyűlésén bizottságot választott, melynek főadatává tette az árszabály megjavítása ügyében a főnökökkel való tárgyalást. E bizottságnak Bendtner József, a Légrády-nyomda ma is élő főművezetője volt az elnöke és Szabó Elek egyetemi nyomdai főművezető a jegyzője; tagjai voltak pedig: Firtinger Károly, Nitsch Alajos, Tanay Ödön és Záhonyi Alajos. A bizottság tizen-nyolc-krajcáros alapszámítást kért, a főnökök tizenhat-krajcárosat ajánlottak; végül meggyeztek tizenhét krajcárban. 1868 szeptember 14-én életbe is lépett ez az új árszabály.

Ez árszabálymozgalomnak lezajlása után csak nagyon rövid időre lett csönd a nyomdákban. A közvélemény azt tartotta, hogy a béremelkedés mértéke nem felel meg a való szükségletek minimumának sem, s mihamar általánossá lett az elégedetlenség. Ennek, továbbá az élelmi szerek, a lakás stb. rohamos drágulásának tulajdonítható, hogy a rá következő évben már újabb árszabálymozgalommal kellett számolniok a főnököknek. A mozgalom nagy-arányúvá tételében nagy szerepe volt az 1869 május 1-én az önképző egyesület kiadásában, Buschmann Ferenc szerkesztésével megindult »Typographia« lapnak.

Általában mozgalmas idők voltak ezek a nyomdászokra nézve. A céltudatos munkásmozgalom termő talajra jutott nálunk is, s a munkásság intelligensebbjei – élükön természetesen a nyomdászokkal – tevékeny részt vettek a magvetés munkájában. Kétféle irányban is fejlődött ez a jobbára nyomdászok által szított mozgalom, s mi tagadás benne: a két irányzat emberei sokszor szinte fanatikusan törtek egymás ellen. Az egyik pártnak, a Schulze-Delitzsch elvein alakultnak, Hirsch Lipót, a Franklin-Társulat mostani derék igazgatója volt a vezére, s lelkes szavakkal hirdette az akkortájt népszerű szövetekezési eszméket. A másik párt – a rég elhalt Ihlringer és a még ma is jó egészségnek örvendő Záhonyi vezetése mellett – Lassalle elvei mellett tört lándsát. Hirsch Lipót indítványt nyújtott be az iránt, hogy kéressék meg az országgyűlés, miszerint terjesztessék ki a választói jog a nyomdászokra, »mint a munkások elitjére, kik már hivatásuknál fogva folytonosan fejlődő intelligenciával bírnak«. Ez indítvány az Ihlringer és Záhonyi vezetése alatt álló Lassalle-párti munkásoknál ellenzésre talált, kik azt vitatták, »hogy a nyomdászok csak egy tagot képeznek a munkások nagy családjában és a választási jog hivatásuknál fogva nem csupán a nyomdász-munkásokat, hanem vele született elidegeníthetlen emberi jognál fogva valamennyi munkást megilleti, ami pedig valamennyinek a joga, azt valamennyi számára is kell kiküzdeni.«

A nézetkülönbség két külön egyesület alakítására vezetett, de a Schulze-Delitzsch-pártiak egyesülete mihamar föloszlott, s szent lett a béke a nyomdászok közt is. (Folyt. köv.)

A géprevizió megszüntetése

Bár szokatlanul látszik is szaktársaim előtt a dolgozatom élére bigyesztett cím, s talán sokan is lesznek, kik a géprevizió kiküszöbölését teljességgel lehetetlen valaminek tartják: szóvá kell tennem a dolgot a szaktársak előtt, mert a géprevizió okozta anomáliákon okvetetlenül segítenünk kell, s nézetem szerint lehet is.

Mit is tapasztalunk a gépreviziót illetően általában: Először is azt, hogy az üzemet zavarja, tehát gazdasági tekintetben határozottan rossz. Másodsor, hogy többnyire kimerítő testi erőlködéssel jár, úgy hogy gyakran egyetlen géprevizió megcsinálásába is beléfájul a derekunk, hátha még öt-hat is kijut belőle napjában. Harmadszor: rendkívül megszatos munka, amennyiben néha olyan a külsőnk tőle, mintha könyökig vájkáltunk volna a festékben.

Vannak azonban a gépreviziónak egyéb kellemetlen oldalai is. Ezeket egyszeriben el-értjük, ha megfigyeljük, miképpen is szokott készülni a géprevizió:

A szedőt, mikor kezébe kapja a revizióívet, az irtózásnak és fölháborodásnak egy neme fogja el, mi érhető is, ha az azon foglalt ve-gyes ákombákompokat végignézzük; a korrek-tor túlbuzgóságából mindig van rajta néhány olyan jelölés, ami nem okvetetlenül hiba, de nekünk keserves munkával mégis csak meg kell csinálnunk. Pedig csak természetes dolog volna, hogy az aprólékos ortográfiai okvetetlenkedések legkevésbé sem a géprevizióba valók.

Végre is hozzáfog munkájához a szedő. Leszedi a betűket, s kiszámítja, hogy az egyes kidobandó betűk helyett hány egypon-tos kizárásra,* továbbá tágítóra vagy ürtöltőre van szüksége — ami bizony nem ritka, mert sok-szor egy-egy fattyú sor vagy helytelen beosztás, melyet, sajnos, legtöbb esetben csak a

* Azért írom, hogy egypon-tosra, mert ezek többször-ösei kiadják az egész négyzetet, a felet, negyedét stb., s így kevesebb lesz a »fisch«.

gépreviziónál vesznek észre, szükségessé teszi a fentiek előkészítést —, és a szedő egész kis depót visz köpenyzebében a gépterembe. Mikor aztán a gépben bennfekszik és végzi a nagy felelősséggel járó munkát: egyszerre csak azon veszi észre magát, hogy a kizáró darabok valamely okvetlenül szükséges faj-tája hiányzik; fölsiet ekkor esetleg a harma-dik emeletre is érette, még pedig azonnal, mert ha nem így cselekszik, megfélemedezik róla, s esetleg nyomtatás közben bánja meg a gondatlanságát, mely rendesen egész szá-vak, sőt sorok kihúzóásával boszulja meg magát. Midőn végre a szedő készen van a korrigálással: egész halomra való betű- meg kizáró-anyagot szed össze, melyet vagy ő oszt el, vagy a »fölrámolóval« takarítat el, de nem ritka eset, midőn ez az anyag a se-lejtes betűk ládájába kerül, ami ugyancsak a veszteségszámlára írandó.

Mindez pedig elkerülhető volna, ha a nyom-tatásra váró formákat a szedőosztályban tel-jesen elkészítenék, beleszámítva még a kor-ректорok által jóváhagyott utolsó, a mai for-májában vett gépreviziót is. Mert hisz ennek elkészítéséhez minden szükséges kellék ott van körülöttünk, a szedés minden oldalról meg-közelíthető, míg a gépben egész formákat kell — esetleg egy betű miatt — kihúzatni, mert a hiba éppen a hengernél van. Szóval, a legutolsó teendőknél, *mielőtt a szedést a gépterembe adjuk, csináljuk meg az utolsó reviziót is*, amikor különösen ügyelnünk kell arra, hogy az ábrák, klisék pontosan vannak-e alá-rakva, rosszul alkalmazott körzetek, alacso-nyabb vagy sérült betűk, blokádok nem for-dulnak-e elő az éppen előttünk levő formán. Ezt ellenőriznünk annál könnyebb, mert hisz a szedés a hajón van és nem a gépben, és az egész ellenőrzés nappali világosság mellett történhetik.

Midőn meggyőződünk, hogy minden rend-ben van, körülhatároljuk szedésünket egycice-rős ürpótlókkal; ez azért szükséges, hogy ellenőrizhessük, vajjon a vonalak vagy sarkok a forma zárásakor fedik-e majd egymást, de ezenkívül megakadályozódik így a betűknek a sor szélén való elcsúszása vagy eldülése stb. is. Csak midőn mindent rendben találtunk, akkor adjuk le a formát, még pedig *minden esetben deszkán vagy hajón, s nem selejtpapiro-*

son, mely utóbbi esetben a szedés tudvalevőleg könnyen össze is dobódhatik.

Ezzel a helyesebb rendszerrel különben a gyakorlatban is találkozhatunk, mert hiszen a napi lapoknál az utolsó hibajavítást kivétel nélkül a szedőosztályban s nem az öntődében avagy a gépben eszközlik. Nem is szólva a franciák, angolok és amerikaiak munkarendszeréről, amelynél az összes formáknak végleges zárása is a szedőteremben történik, és a gépben való revíziócsinálás a soha sem halott dolgok birodalmába tartozik. Az ottani munkarendszer mellett a gépmesternek a forma megnyitására sincsen soha szüksége – kivéve természetesen a csupa illusztrációból álló formákat –; egyszerűen csak bemel, egyenget és nyomtat. S ez a rendszer ott eléggé gazdaságos.

Mindezt csak példaképpen hoztam föl, s az általam valamivel főntebb ajánlott rendszer nem ilyen messzemenő, s a gépmesterek munkakörét nem hogy szűkítené, de még bővíti is egy kicsit.

Midőn például a forma teljesen készen a gépbe jut, a gépmesternek – s nem a segédmunkásnak vagy valamely kevésbé gyakorlott tanulónak – *téressék kötelességévé a pontos kilövés*, mert ezért föltétlenül a gépmestert teszi felelőssé a fönt vázolt reform. Különös esetekben azonban a kilövés módja a szedővel megbeszélendő. A spárgának a szedésoldaláról való levétele és a szedésnek zárórámába szorítása szintén a gépmester dolga, úgy hogy vonalelesűzés, betűeldülés – aminek, mint főntebb láttuk, az ürtöltőkkel való körülfogalással amúgy is meglehetősen elejét vettük – ne forduljon elő, és így a revíziók mellőzése ezáltal is könnyebbé válik.

A bezárt deszkát már most formadeszkára húzzuk, aminek segedelmével a forma aztán fölállítandó s a szedéstest alja kemény kefével jól lekefélandó, hogy az esetleg alatta levő piszok eltávolodjék. Ez az előmunkálat minden esetben a legnagyobb gonddal történjék, s csak azután emeljük be a formát a kiszemelt és már *előkészített* gépbe, nehogy az előkészítés valamely hulladék a formára kerüljön. Most azután a gépmester is megnyugvással kezdhet a forma egyengetéséhez, azzal a biztos tudattal, hogy azon már semmiféle változás nem történhetik, s így a nyom-

tatványt a kiválnalmaknak megfelelően és mindnyájunk meglegedésére szállíthatja.

Egészen más eset természetesen az, amikor a gépben kell valamely mutációt végezni, s a szedőnek ott jelen léve, végig kell szenvednie az ilyes kényes és maszatos munkával járó összes kellemetlenségeket.

Befejezésül újra fölhívom a szaktársak meg az illetékes faktorok figyelmét a fentiekben elmondottakra. Nem kell az új rendszer keresztülviteléhez egyéb, mint egy kis megfontolás és jóakarát. Szauer Adolf.

Sérült fa-klisék kijavítása

Ha nyomtatás közben szalag éri a klisé, némely gépmester teljességgel helyrehozhatatlannak találja a bajt. Pedig – föltéve, hogy a sérülés nem nagyon mélyreható – sokszor nagyon is egyszerű módon segíthetünk rajta. Még pedig a következőképpen: A sérült helyeket benzinnel vagy terpentinnel tisztára mossuk, s azután egynéhány csepp spirituszt öntve az illető helyekre, ezt meggyújtjuk, illetőleg elégetjük. A fa ekkor a sérült helyeken megdagad, illetőleg a fölszíne föl-emelkedik. Ha az első kísérletre nem sikerül kellő mértékben a dolog, meg kell próbálkozni véle másodszor, esetleg harmadszor is: így aztán az eredmény biztos lesz, mert a fa szinte hihetetlen mértékben meg képes dagadni. Attól, hogy a sérült helyeknek ilyenformán fölemelt fölszíne nyomtatás közben ismét megszálljon: nem kell tartani. K. A.

Festék- receptkönyvek

Festékreceptkönyvet vezetni ajánlatos minden nyomdában, de különösen ott, ahol a színnyomtatás gyakori, és sokszor oly visszatérő munkák készülnek, melyeknél a korábbiakkal való színbeli s árnyalatbeli megegyezés megkívántatik. Ajánlatos a receptkönyv

még azoknak is, kik a színeket s azok árnyalatait nehezen tudják eltalálni. Ily könyv vezetése és kéznél tartása sok előnyt biztosít, s végső eredményben oktató anyag és támpontot nyújt azoknak is, kiknél a színek iránt való természetes érzék nincsen kifejlődve. E célra egy lehetőleg tiszta, erős ívekből készült, keménykötésű könyv tartandó kéznél, s a színekkel szaladó hengerek közé eresztett tiszta kromópapirosból esetről-esetre egy-egy darabot kivágva, ezt a könyvbe beléragasztjuk, melléje s alája pedig a keveréshez használt festékek nevét, esetleg számát, valamint a körülbelül fölhasznált mennyiségbeli arányokat írjuk. Ha már most később ugyanily árnyalatú színkeverésre van szükségünk: a receptkönyv jó útbaigazításul szolgál. F. E.

Levél egy barátomhoz

Lelkem húrjai aजनak, és a fájdalom bús akkordjai zendülnek meg rajta: olvasva soraidat! Minden mondat úgy hatott agyamra, mint egy-egy pörölycsapás.

Micsoda rettenetes igazságok rejlenek a soraidban! Érzem, hogy minden enerzsiánkra szükségünk van, nem hogy leküzdjük a bajokat, hanem hogy egyelőre csak küzdhessünk ellenök.

Mert most látom, hogy az ezek fölötti győzelem még a távol idők homályában rejtőz-dik.

Megkeresésemre írt válaszodat idézem, nem mintha ambiciózus lelked fájdalmát fölujtani óhajtanám, hanem hogy új erőt méríts abból a közöny elleni további küzdelemre, s hogy kimutassam, miszerint lemondásnak csak ott van helye, ahol az utolsót is megkíséreltük.

Írod:

»... Azt hiszem, van már itt a csoportnak egy tagja. De hogy itt szakköri csoportnak alakításáról szó lehetne?!

»És feltéve, hogy mégis alakulna, pár hét múlva egy fillér tagdíj sem folyna be. Hiszen így is sokallják a sokféle illeték fizetését a szaktársak. Kérdezd meg, hány fizet szana-

tóriumii illetéket, hány tagja a Jótékonysági Körnek stb.

»Hát ezek szomorú állapotok, és még jó, hogy akkor fognak össze a kollégák erősen, ha árszabályrevízióról van szó.

»Én ismerem a b.-i szaktársakat, voltam a szakcsoportnak pénztárosa, majd elnöke, és igazán ambicionáltam, hogy életet vigyek bele a csoportba. De hiába! A műveletlenség, a csökönýösséggel párosulva, hiabavalóvá tették fáradozásaimat. Azért egy-két kivétel akad közöttük. Például a csoport pénztárosa, akinek a szaktársak már sok pénzében vannak. (Tudod, ő fizeti helyettük az illetékeket!) Ha ő nem volna, már a szakcsoportnak is vége volna.

»Hát mit lehet ilyen helyen csinálni?...

»Tudod, mikor az ember közönnyel s nem-törődömséggel áll szemben, elveszti kedvét a további küzdelemhez, jóllehet ép ilyenkor kellene hatványozott erővel dolgozni. De hát emberek és így gyarlóak vagyunk mindannyian...«

* * * * *

Most, amidőn idáig jutottam, megnyugvással gondolok fölállított tételeimre, s e súlyos igazságokban megnyugszik lelkem, mert vélem, hogy a helyes kivezető uton járok akkor, amikor kikiáltottam, hogy e rettentő közönnyel szemben csak úgy küzdhetünk, ha minden egyént külön-külön igyekezünk abból felrázni, sarkalni őt a kitűzött cél elérésére, a jobb megélhetésre, mit egyrészt a tömörüléssel, másrészt a továbbképzéssel fogunk elérni.

Ennek a közönynek kettős oka van. Az egyik – amint te írod – a műveletlenség, a másik a nyomor!

A műveletlen egyén nem küzd a nyomor ellen, mert korlátoltságában nem is tudja, hogy mily eszközökhöz folyamodjék, hanem megnyugszik abban, s a súlyosbodó viszonyok között mindig egy-egy eredményt ad föl, egy-egy darab kenyérről mond le, s így nem kapható más olyan áldozatra, mellyel nemcsak az eddigieket tarthatja meg, hanem a viszonyok nyomása alatt esetleg újabbakat is szerezhethet.

Így aztán az ily egyének teljesen visszahúzódnak a »fölsleges« kiadásoktól, hogy minél több jusson a szűk keresetből az életfentartásra, és így a nélkül, hogy tudnák, ki-

ejtik kezükből az egyetlen fegyvert életfönn-tartásukhoz: az összetartást.

Ezeket meg kell tanítani a nyomor okainak fölismerésére, s arra, hogy az csak úgy fog enyhülni, ha összefogva, ésszerűen küzdünk ellene, s a fokozódó drágaság ürügye alatt nem hagyjuk teljesen kifosztani magunkat. Szóval, tegyük őket az említett okokat megértőkké.

Ne hidd, hogy a tömeget egyszerre lehet meghódítani. Nem. Előbb egyenkint, hosszú, alapos és barátságon alapuló meggyőzősteljes rábeszéléssel, fölvilágosítással, s ha ezzel megnyerted az ügynek, buzdítsd tovább, hogy ugyanezt folytatva apostol legyen. Meglásd: félév múlva már egyik a másikat szervezve, oda juttok, hogy gondolkozhattok a felől, mit is kell tennetek összességtekben; s *egy év múlva* már nem lesz szükség áldozatkész pénztárosokra, kik a szakcsoportok tagjainak illetekeit itt-ott földözik.

S ha az egyének barátságon alapuló meggyőzését, szervezését erősen folytatjátok még továbbra is, állíthatom bizton, hogy anyagi eredményeket is fogtok elérni egyenkint, úgy hogy összetartástoknak, munkátoknak gyümölcse léssen már a kollektív-szerződéses idők tartama alatt is. És hidd el, hogy sokkal célravezetőbb ez, mint ha az árszabály minimális intézkedéseit megvárva, akarjátok az időket kibőjtölni.

E hitemben megerősödve látom magamat és tudom, hogy csak ez az igazság útja, midőn olvasom soraidból: »Ha az ember mélyebben beletekint a multak történetébe és szeme előtt látja a jelent, a folyton rosszabbodó állapotokat, a nép korlátoltságát, nyomorát, az egész közélet korrump voltát és álszentelkedését, s végül a magunk tehetetlenségét: sokszor szinte kétségbeesés fog el; máskor meg a *tudást*, a *megismerést* hívom segítségül, s amikor kénytelen-kelletlen beletnyugszom a helyzetbe, megbízom az eljövendő jobb időkben.«

Ezeken segíteni kell. Igen, ezek mind orvoslandók, és a tudást, a megismerést kell terjesztenünk. De ne feledd, hogy *csak az egyén előkészítésének nehéz és göröngyös útján juthatunk oda, hogy ezeket leküzdjessük!*

A küzdelemre pedig nem éhes hadat kell vezetnünk, hanem gazdaságilag jól szervezett

tömeget, mely ha kissé jóllakott, a politikáért is hoz áldozatot.

A mi embereinket első sorban a szakma művelésére s vele együtt a szakma gazdasági helyzetének alaposabb megértésére kell terelnünk.

Ebben a munkában pedig úgy az egyes szaktársakat, mint a Szakkört támogatni kötelesek azok, akiket az ország nyomdászai többségének bizalma emelt arra a helyre, honnét kötelesek is ők az ügyeket közmegegyezésre irányítani.

Azonban nem föltétlenül szükséges, hogy mindent a bizottság kezdeményezzen, csak az a fő – s ez erkölcsi kötelessége –, hogy támogasson.

Támogassa a bizottság – ezt tudom, meg is fogja tenni – a szakma művelésére és az egyéni szervezésre irányuló törekvéseket annyiban, amennyiben az *e célt szolgáló testületek útön-útfélen propagandát csinál, hogy a szakképzés fejlesztésére elégséges anyagiak is álljanak rendelkezésre*, míg másfelől *az egyéni szervezkedést földözi* azzal, hogy igyekszik nemcsak az egyeseket, hanem az összességet, a személyzeteket reávezetni arra, hogy a minimum csakis a minimális, de tényleges képességekre vonatkozik, míg a magasabb díjazást igénylő munkákért (táblázatos, hirdetés-, merkantil, akcidens munkák) magasabb díjazás biztosíttassék a személyzetek olyan pártoló állásfoglalásával, hogy azok az esetleges utódokat kellő fölvilágosításokkal fogadnák, úgy hogy az ezekből az okokból megüresedett helyek a szolidaritás alapján be nem töltetnének, és így a mozgalom eredménye ilyen irányban biztosítható lenne.

Támogatni fogják ezt a nagy általánosság eszméinek irányítói, mert ez által szerződés közben érünk el oly eredményeket, melyeknek lefektetése, biztosítása és túlhaladása az eljövendő újabb szerződéskötésnél eminens érdekünk; az egyedek ily irányú konzerválása is biztosítani fogja mozgalmaink javára az erkölcsi szempontból megbecsülhetetlen egységességet, s végre is mint egy ember léphetünk föl. S így te nem írhatod majd annak idején, kedves barátom, hogy jó, ha még árszabályos időkben összetartunk...

Bízom abban, hogy – s ezt szeretném az ország összes nyomdászainak odamondani –

ha így erős lélekkel hozzáfogsz munkálkodáshoz a Kör s az összesség érdekében, mihamar eljő az az idő, melyre jobb reményekkel gondolunk. *Dollák Aurél.*

Festékfélék vásárlása

Festékek rendelésekor több szempontot kell figyelembe venni. Elsőben is számolni kell azzal, hogy mily célt szolgál az a nyomtatvány, amelyhez a festéket rendeljük. Így például falragaszokhoz vagy más olyan nyomtatványokhoz, melyek a szabad levegőnek, a napfénynek, esetleg esőnek lesznek majdan kitéve, csakis fényálló festéket szabad használni. Ilyen festékek a cink- és kremi fehér, kevés kivétellel az összes sárgák, mennige, cinóber, krapplakk, stuttgarti vörös, kobalt, milori-, acél-, bronz-, krisztofán-, ultramarinkék, terra di Siena, terrakotta, Bismarck-barna, umbra, okker, szepia, acajou-lakk, selyemzöld, császárzöld stb. és az azokból kevert számtalan más szín. Violából eleddig nincsen teljesen fényálló, tiszta festékfélnk, csakis vörösből és kékből keverték; zöldben is csak azok állják a fényt, amelyek fényálló kékből és sárgából vannak összekeverve.

Festékrendeléskor figyelembe kell venni azt is, hogy mit és minő papírosra akarunk nyomtatni. Így például autotípiákról és puha anyagú alapnyomati lemezekről való nyomtatásra a földfestékek nem használhatók, mert az autotípiák hálózata befogja a festék, miáltal gyakori forma- és hengermosás válik szükségessé; de máskülönb is így az egyforma, tiszta nyomtatás nagyon kétséges. A puha anyagú alapnyomati lemezt meg idő előtt lekoptatják a földfestékek.

Ilyen földfestékek a már fentebb is említett terra di Siena, terrakotta, umbra, okker, Bismarck-barna, szepia, acajou-lakk stb.

Sárga- vagy vörösréz-klisékről, például a galvanókról is: nem lehet ultramarinnal vagy ultramarint tartalmazó festékekkel (ilyen a császár- s a brillánskék) nyomtatni, mert ezeknek bontó hatásuk van az említett fémekre.

A festék súlyára is figyelemmel kell lenni

a megrendelés idején, mert míg valamely festékekkel – egy bizonyos mennyiséget véve alapul – tízezer példányt is ki lehet nyomtatni, addig egy másik festékféléből ugyane példányszámhoz esetleg háromszor annyi festék is kell, minek okát a festékgyártáskor fölhasznált nyers anyagok fajsúlykülönbségében kell keresni. A fekete festék például a legkönnyebb, mert a nyers anyagát különféle koromfélék teszik ki. Legnehezebb festékek: a fedő fehér, cinóber, mennige és a platinfestékek; ezek nyers anyaga az ólom, higany és a kén.

Ha már most a fekete festéket súlyegységnek vesszük, s ezt felosztjuk húsz egyenlő ürméretű egység részre, akkor egy kilogramm fekete festék ellenében a keverőfehér (Mischweiss) és transzparin 19, viridinzöld és zöld lakk 18, kék lakk, brilláns viola, fényképbarna 14, milori-, párizsi, berlini, porosz s normális kék 16, anilinviolet, anilinpírós, vörösviolet, magenta-lakk, karmazsinvörös 15, ultramarin, karmin, karminbarna, vörösbarna, agátpiros, agátbarna, krappvörös, alizarinvörös, normális vörös 14, császársárga, sárga lakk, normális sárga, sárgás zöld, Viktória-zöld, éjzöld 13, milori-zöld, kékes selyemzöld, selyemzöld, brilláns narancs, kékes violet 12, terra di Siena, terrakotta, umbra, okker, jakaranda és Bismarck-barna, barna lakk, kasseli barna, acajou-lakk 11, sárgás narancs, sárgás selyemzöld, brilláns vörös 10, mennige, krómsárga, cinóber 9, kremi fehér 8, fedő fehér meg platinfesték 7 egységű lesz, azaz a fedő fehér körülbelül háromszor oly súlyú, mint amilyen a fekete. Vagyis oly dobozba, melybe egy kilogramm fekete festéket lehet elhelyezni: körülbelül két kiló normális festék vagy három kiló fedő festék fér, és ugyanily arányban fogynak a különféle festékek nyomtatáskor is. *Falusz Ede.*

Gsaládfával ellátott névjegy

Amerikában olyan különös ötletek teremnek, melyek hóbortnak is beillenek. A legújabb hóbort az az újfajta névjegy, melynek

hátán rajta van a névjegy viselőjének a család-fája. Első tekintetre nincsen ezen a névjegyben semmi különös. Egyszerű fehér kartonlapocska, rajta tulajdonosának a neve s egyik sarkában közelebbi címe. Ez van az egyik oldalán. A másik oldalon azonban ott tapasztalható az érdekes újítás, mely hivatva van, hogy rohammal hódítsa meg a »felső négyszáz« zárkózott társaságát. Ez az újítás nem egyéb, mint tömör életrajza a névjegy első lapján jelzett nevű személyiségnek. – Azok, akiknek alkalmuk volt látni a névjegyét, nagy elterjedést jósolnak ennek az újításnak, mert sokan szeretnek arisztokratikus vonásokkal tetszelegni. Ezek végtelen nagy előnnyel használhatják az ügyes újítást. Tegyük fel például, hogy egy milliomos menyasszonyt kereső európai mágnás kerül ebbe a társaságba. A báró urnak vagy gróf urnak nem kell majd elmét megerőltető hosszadalmas magyarázatásokba bocsátkoznia családi összeköttetései felől; ahol látogatást tesz, a háziak alapos tanulmányozás tárgyává teszik a lakájjal beküldött névjegyét s a völegényjelölt úrnak további sorsa attól függ majd, hogy a névjegy hátán díszelgő családfa mennyiben nyerte meg az érdekeltek tetszését. Mennyi gondjába, fáradtságába és költségébe kerül most a hirtelen meggazdagodott amerikai milliomoshölgyeknek, míg az újságok erre a célra berendezett hasábjain szép s hangulatos családtörténeteket íratnak magukról, hogy azoknak alapján szíves fogadtatásra találjanak. A jövőben ettől megkímélhetik magukat. A szépen kieszt családtörténet helyet foglal majd a névjegyben, feltüntetve, hogy az Amerikába vándorolt ő s a híres Mayfloweren vitorlázott át Columbus földjére. Az újdonság sikere csaknem biztos. Sőt az sem lehetetlen, hogy e divat hullámai átcsapnak az oceánon.

P. H.

Betűk blokálásának módjai

Nagyon sok bajt okozott már a blokálás, illetve a nem-blokálás. Ugyanis a legtöbb nyomdában a címbetűvel úgy vagyunk, hogy – különösen a verzálisokból – kevés áll rendelkezésünkre, még pedig főleg a főnökök takarékosága folytán, amit gyakran drágán fizetnek meg. Ha tehát egy leszedett sorhoz a szekrényben nincs elég betűnk, úgy annak keresésére indulunk. Természetesen előbb az osztandó szedésekből keresünk, s ha ott nem találunk, akkor a még nyomás alá kerülő szedésekhez fordulunk s onnét húzzuk ki a szükségrendő betűket. Van azután olyan szedő, ki azzal a gondolattal húzza ki a betűt, hogy ha majd az a szedés, amelyhez a betűt használja, kinyomódik, rögtön visszateszi a kihúzott helyre, s nem vesz magának annyi időt, hogy azt blokálja, mire azonban az nyomás alá kerül, az illető elfelejti a dolgot, s a forma a hiányzó betűvel kerül a gépbe, amit a korrektor bizony nem mindig vesz észre, s szépen kinyomják az illető betű nélkül, a bajt rendszeren már csak ekkor véve észre. Különösen áll ez olyankor, ha esetleg egy lap hirdetési oldaláról húznak ki betűt. A revizor az ily oldalakat éppen csak hogy átfutja, s ezért őt nem is okolhatjuk hanyagsággal.

Nem bírjuk tehát eléggé hangoztatni, hogy ha a szedésből betűt kihúzzunk, s az nem feltétlenül osztandó forma, blokáljuk, illetve helyette egy más betűt tegyünk be.

Hogy a blokálás mikép történjék, erről már sok szó esett. Mert ha a képével lefelé fektetjük a betűt, úgy lelővésnél kopik, ha pedig a képével felfelé tesszük, akkor pedig könnyen benne marad, s ezzel ugyanúgy vagyunk, mintha nem blokáltuk volna, mert akkor szintén hibával nyomódik ki. Többszöri vita folyamán oly megoldást hallottunk, hogy a betűt bár a képével felfelé tegyünk a blokálódó helyre, de fordítva s különösen verzális, de legalább textustól felfelé levő nagyságúknál az ilyen megfordított betűt észre is szokták venni, mégis oly helyen, hol sok szöveg van, mint már az említett hirdetési oldalaknál is, bizony még az ilyen nagy betűknél is könnyen átnézhető olyankor, amikor – mint rendszeren a revíziók olvasásakor – kevés idő áll rendelkezésre. Így tehát ez a megoldás sem teljes, mert az ily módon való blokálás is csak oly helyen használható, ahol kevés szöveg van, s ezért a revíziónál feltétlenül szembe ötlük, s csakis a nagyobb s verzális betűknél, mert a kurrens betűk a betűtest közepén vannak s ezért hiába for-

díjuk meg, az nem vehető könnyen észre. Kisebb betűknél – pl. textusig, még a verzális betűknél is – az ily módon való blokálas csak nagy figyelem, s az egész oldal pontos átolvasása után vehető észre. Így tehát végtére nem marad más hátra, mint a blokálandó betűt képpel lefelé fordítani, ami feltétlenül első pillanatra szembeötlik.

Az említettekben tehát a következőket állapíthatjuk meg: Mindenkinek nagyon figyelmébe ajánljuk, hogy ha betűt kihúz egy még használandó szedésből, bármennyire sürgős munkája legyen, helyette egy más betűt dugjon oda. Ha a szedés nem tömör, illetve ha a sor eléggé kitűnik az oldalról, s nagyobb verzálisból áll, a blokálandó betűt, amely szintén verzális legyen, képpel felfelé, de megfordítva tegyük a helyére. Ha azonban tömör szedés közt, s kisebb (vagy ha nagyobb is, de kurrens) betű blokálandó, úgy a betű képével lefelé fordítandó. De ha olyan betűt kell blokálni, ami még kevéssé használt, jó betűfajból való, tehát még nagyon csinján kell vele bánni, vagy olyan betűről van szó, mely akcideneciákhoz, jobb nyomtatványokhoz való, avagy olyanokról, melyeknek képes oldalán kiálló részeik vannak – mint például dűlt, kézírásos vagy egyenes betűknél is a V, A, Y stbieknél – úgy a legajánlatosabb, minthogy minden nyomdában vannak ilyenek, a régi használt betűkkel való blokálas, aminek már nem sokat árthat a lelövés által okozott kopás. Csakis így lehetséges a blokálas által okozható bajok elkerülése. *Burgheim Károly.*

Mindennapos helytelenségek

A nyomdáink legtöbbszörében dívó rendszertelenségek egynémelyikére óhajtának soraimban rámutatni, megvilágítva egyben a megszüntetésükre alkalmas egyszerűbb módokat.

Kezdem a nyomdai anyagok vásárlásakor követett szokásokkal. Itt vajmi ritkán tapasztaljuk ama széleskörű óvatosságot, amelyet befektetésekkor sohasem volna szabad figyelmen kívül hagyni.

A nyomdatulajdonos például betű- vagy díszítő anyagát fölfrissítendő, bizonyos mértékű befektetések eszközzésére határozza el magát. Ezt az elhatározását azonban nem közli a személyzetével, hanem meglepetésnek tartogatja számára az anyag megérkezéig. Végre megkapjuk a küldeményt, igyekszünk is munkálkodásunk keretében mindjárt hasznát venni, de már az első alkalommal kitűnik, hogy a választás nem volt szerencsés, és a nyomda céljainak meg nem felelő anyaggal gyarapodott.

A meglepődés sora most már a principá-lison van, ki nem volt kellő tekintettel a saját munkakörére, s egyedül az öntöde mintalapjainak, esetleg az ügynök beszélőképességének hatása alatt adta föl megrendelését. Pedig ha személyzetét az eszközendő befektetések méreteiről és céljáról értesíti, véleményét kikéri: úgy a meglepetés bizton elmarad, mert a szekrény mellett működő szedő szakmájának minden mozzanatát megfigyeli, szaklapokat olvas, azok kritikai észrevételeit mintegy fölülbírálja, miáltal fölfogása tisztul, látóköre tágul, és így inkább képes valamely újdonság életképességéről helyes véleményt alkotni; míg ellenben a munkálató – sokoldalú elfoglaltságánál fogva – az egymást gyorsan fölváltó irányzatokat alig-alig hogy megismeri.

A személyzettel folytatott eszmecsere révén a főnök céljának megfelelőbb anyaghoz juthatott volna, ami anyagi előnyöket is jelent a számára; hiszen a nehézkes anyag hamar únottá válik, és feledékenységbe merül, ha munkánk sikere csökönnyösen elmarad, míg ennek ellenkezője az üzlet hírért is öregbíti.

* * * * *

Avagy szóljak talán ama nem ritkán – de mindig helytelenül – s többnyire kisebb üzletekben alkalmazott takarékosági elvről, mely főleg abban nyilvánul meg, hogy a betűöntödék által amúgy is csekélyre szabott minimumot még felényire szorítják le vásárláskor, s így, bár a nyomdának berendezése elég választékos, mégis lehetetlenné, vagy legalább is nagyon nehézkesé teszik az eredményes munkát, lévén a szedő egész nap gimnasztikával (értsd: deszka-kihúzogatas, keresgélés) elfoglalva. A takarékoságnak ez a

módja ép az ellenkezőjét eredményezi annak, mint amit elérni véltünk véle. Mert a keresgéssel eltöltött idő drágítja a szedést, fásztja a szedőt, s a mellett a legsürgősebb munkák idején osztással kell tölteni időnket. Másrészt pedig a hiányzó fokozatok okozta zavar sok esetben munkánknak az értékét is leszállítja. Tehát a takarékossgot csakis ott alkalmazzuk, ahol az észszerű.

* * * * *

Nem kevésbé sok kellemetlenség előidézője ama mind jobban tért hódító szokás, mely a nyomdai rendelő közönséggel való érintkezést hivatalnokokra ruházza át. A rendelő a maga kivánalmait nem bírja szabatosan körülírni, a vele érintkező hivatalnok pedig nem tud e tekintetben segítségére lenni, és így mi a nyomdában csak hosszas tépelődés után tudunk valamelyes megoldásra jutni, amelyet aztán a megrendelő – a kefelevonat láttára – egyszeribe halomra dönt. Most már aztán közvetlenül szakembernek magyarázza el kivánalmait, melyeket aztán gondosan teljesítünk is. Előbb azonban nagy korrekturát, sőt másodszeri szedést is készíthetünk akárhányszor. Azért tartjuk fenn a megrendelő közönséggel való érintkezést szakember útján, s bizonyára ritkább lesz a jogosult fölszólamlás, meg az időt rabló, nagy korrektura.

* * * * *

Aprólékos dolgoknak látszanak ezek, de akárhányszor mégis nagy kellemetlenségeket okoznak nekünk; azért igyekezzünk már előre is elejüket venni. *Steinherz Miklós.*

Korrektori munka

A Grafikai Szemle mult esztendei 6–9. füzetében egy cikksorozatot írtam, amelyben igyekeztem, amennyire csekélységemtől tellett, a korrektorok helyiségét, annak fölszerezését, de különösképpen azt is megvilágítani, hogy miféle fura állapotok vannak a nyomdában, s tulajdonképpen hogy és milyen helyesírással kénytelen a korrektor korigálni.

Cikksorozatam megírására egyesegyedül csak az vezérelt, hogy – ha lehetséges – elejét vegyük *mi korrektorok* azoknak a tényleg tarthatatlan állapotoknak, amelyek a helyesírás körül grasszálnak, s hogy igenis kövessünk el a főnökökkel és művezetőkkel egyetemben mindent a végből, hogy ne ki tudja hányféle szabály szerint legyünk kénytelenek korigálni, hanem lehetőleg *egyformán*.

Sajna, a cikk megjelenése óta egyetlen egy szaktársam – tudniillik korrektor szaktársam – sem fogott tollat, hogy az ügyet előbbre segítsen vinni. Falra hányt borsó volt az egész fölszólamlásom, pusztába kiáltó szó! Pedig nagyon is megérdemelte volna a hozzászólást, mert hisz az egyszer *szorosan a mi ügyünkről* lett volna szó. Nem merném hinni, hogy azért a nagy hallgatás, mert nem *szaktekinettség* írta.

Nincs szándékomban senkinek sem szemrehányást tenni, de bizony nagy mulasztást követtek el mindazon korrektor szaktársaim, kik az ügyhöz hozzá tudtak volna szólni, de hallgattak. Árszabály előtt állottunk még akkor, helyén lett volna egy nagyobb vitát, illetve eszmecserét fölvetni arról, hogy tulajdonkép milyen módon is kellene az ügyet elintézni. Föl kellett volna vétetni az árszabályba, hogy mindazok a nyomtatványok, amelyek nem szorosan az *iskolai* vagy pedig az akadémiai, persze az illető tényezők egyöntetű hivatalos előírása szerint megállapított, helyesírás szerint lesznek szedve, *drágábban* díjazandók. Nem ütközött volna a kivitel óriási nehézségbe, mert tudvalevő dolog, hogy abban a botrányos *helyesírási zűrzavarban*, amely minálunk Magyarországon dühöng, első sorban nem mi vagyunk a károsult felek, hanem főnökeink, mert végre is mi csak bosszankodunk, mérgeledünk, no meg a fejünk fáj sokszor azokon a képtelennél képtelenebb csodabogarakon, amelyeket ki *kell* korigálnunk, mert a szerző azt *úgy* akarja. De nem így áll ám a dolog a főnökökkel. Ott anyagiakról van szó, ami évente bizony tekintélyes összeget tesz ki, amely összeget, rendes viszonyok között, nagyon szépen megtakaríthatnák.

De ha nem is vétetett volna föl a helyesírási pont az árszabályba, még akkor is eleendő haszna lett volna a korrektori testületnek a dologból, mert ha nem is egészen,

de valamelyest mégis csak javítottunk volna a most dívó félszeg állapotokon.

De mint a jelekből látom, t. korrektor szaktársaim vajmi keveset törődnek a saját ügyükkel, és várják a sült galambot, amíg a szájukba nem röpül, vagy pedig – amit kötve hiszek – nekik mindegy, akár így korrigálnak, akár úgy. Vagy talán arra várnak, amíg a főnökök kezdenek el ebben az ügyben egy kis rendet teremteni? Arra ugyan hiába várnak t. szaktársaim, mert aki csak egy kevéssé is ismeri a viszonyt szerző és főnök között, bizonyára azt is tudja, hogy az utóbbi nem azt nézi: vajjon milyen helyesírással szedődik a szerző munkája, hanem azt, hozott-e vajjon a szerző *szednivalót*. A főnököknek ez idő szerint eszük ágában sincs a szerzőknek megmondani, hogy ha művüket nem az előírt helyesírással szedetik, akkor az *többsé* kerül, mert ha ők ezt esetleg meg is mondanák, a szerző egész egyszerűen hóna alá csapná a kéziratát, s olyan nyomdába vinné, ahol nem törődnek az ilyen *kicsinységekké*l. De minek is mondaná; a szedőnek *ma* még ki kell szednie a művet, még ha a legképtelenebb ortográfiaival van is írva, még pedig minden kárpótlás nélkül, a korrektorok pedig arra való, hogy úgy korrigáljanak, ahogyan a szerzőnek éppen jól esik. Természetesen megváltoznék e viszony, ha a szerző urak – a főnökök egyöntetű eljárása következtében – nem élhetnének azzal az érveléssel: ha Pál nem csinálja meg, majd megcsinálja Péter. Azt elvégre nem tilthatja el a főnök, hogy a szerző akármilyen írásmód szerint nyomtathassa a munkáját, de azt igenis megkövetelheti, hogy azokat a különféle munkaszaporodással járó óhajokat megfizettesse magának.

Amint hogy Anglia, Franciaország és a többi kulturállamok nyomdászai keresztül tudták vinni azt, hogy ott mindazon kéziratok, amelyek nem szorosán az előírt helyesírással szedetnek, jobban díjaztassanak: úgy ez nálunk is be fog következni, és akkor a szerző urak egyszeriben jól fognak tudni írni, valamint tartózkodni fognak attól, hogy művüket a *korrekturából* csinálják meg (ez a legtöbb esetben azt jelenti, hogy *még egyszer* kell azt szedni), sőt biztosra veszem, hogy ez újításért ők lesznek a legháládatosabbak, mert hej, de mennyivel kevesebb lesz a sajtóhiba!

De ha már az egyes korrektor szaktársak nem is indították a főtebbi dolgokból meg a mozgalmat, szerény véleményem szerint – és ezt joggal elvárhattuk volna – a Korrektorok Köre indította volna azt meg, úgyszólván hivatalból. Hisz, ha nem csalódom, az ilyen dolgok elintézésére, illetőleg keresztülvitelére alakult e Kör. Most már szélesönd van, jó hosszú ideig nem kell az árszabállyal foglalkoznunk, nagyon üdvös dolog volna tehát, ha igenis a Korrektorok Köre a Főnökegyesülettel egyetemben – itt a Művezetők Köre is nagy segítségünkre lehetne – az ügyet kezébe venné, s ernyedetlen szorgalommal oda hatna, hogy végre, amennyire lehet, rendet csináljon. Ezt annál is inkább meg kell tennie a Korrektorok Körének, mert ellenkező esetben jogos talánna lenni egyesek ama kérdése: vajjon miért is alakult hát tulajdonképpen a Kör? Hiszen eddig, az árszabály-ügyekkel való foglalkozást leszámítva, nem csinált semmit!

No de se baj, ami késik, nem múlik!

Hiszem és reményelem, amennyiben *most* nincs más dolgunk, hogy mindazon t. korrektor szaktársaim, kik e méltó ügghöz hozzá tudnak szólni, részt fognak venni ebben a nagyon is hasznos munkálkodásban, hogy végtére tető alá kerüljön az a rég várt egyöntetű helyesírási szabály! *Wertf László.*

Nyomtatás mázolt papirosra

Mázolt papirosra való nyomtatáskor, ha primáris festéket is alkalmazunk – a feketét kivéve – szekundáris, vagy éppenséggel harmadlagos színt kapunk a papirosra. Helyén való ez a figyelmeztetés különösen mostanában, mikor a plakátnyomtatás céljára főképpen mázolt papirost használnak, még pedig legszívesebben sárga színűt. Habár a fekete szín sárga alapon eléggé jól fest, ez a színösszetétel a magyar közönség sovinizmusára való tekintettel – a magyar ember tudvalevőleg irtózik a »svaregelb«-től – nem tanácsos. Hogy tehát jó hatást érjünk el s a megrendelő hazafias érzése is respektáltassék:

gyakran kék színnel nyomtatunk a sárgára. Ez pedig a munkát megkésztet, mert ha tiszta kéket és nem zöldet akarunk elérni (a kék és sárga ugyanis együttesen zöldet ad): előbb fehérrel kell alányomtatnunk, ami nagyobb példányszámnál az előállítási költséget tetemesen emeli.

A technika haladása azonban már itten is segítségére van a nyomdásznak; a festégyárak ujabban már pompásan fődő festékféléket is hoznak forgalomba. Ezek bár valamivel drágábbak is a közönséges festékeknel, de ha a gép- s hengermosást meg a nyomtatási megtakarítást tekintetbe vesszük – csak egyszeri nyomtatás szükséges – nagy haszonnal jár az alkalmazásuk. A fődő festék színe sárga papirosra való nyomtatáskor alig változik, miért is plakátok nyomtatására különösen alkalmas.

Klein Ármin.

Előszó meg bevezetés

Közismert dolog, hogy a különböző tárgyú könyvek a legtöbb esetben előszóval, esetleg még bevezetéssel vannak ellátva, amelyeknek az a céljuk, hogy a könyv tartalmára, irányelveire stb. vonatkozóan előre is fölvilágosítást adjanak az olvasónak.

Az előszó oldalainak száma nem szokott mindig egyforma lenni. Legtöbbnyire egy vagy két oldalból áll, de akad néha olyan könyv is a kezünkbe, amelynél az előszónak oldalszáma megüti a hatot, sőt olykor a nyolcat is. Az ilyen hosszabb előszóval ellátott könyvek természetesen többnyire tudományos tartalmúak.

Az előszónak szellemi tartalma igen különböző lehet. A bevezetést illetőleg már könnyebb a tartalmat illető általános megállapítás. Elmondhatjuk, hogy majdnem minden esetben instruktív, a könyvben tárgyalt tudnivalókra előkészítő célzata vagy.

Tartalmához képest nagyon különböző hosszúságú lehet a bevezetés. Néha mindössze egy-két oldalból áll, máskor meg ívekre is kiterjed.

Ha valamely könyvet petit betűvel sze-

dünk, az előszót is – föltéve, hogy több oldalra terjed – ugyanabból a betűnagyságból szokás szedni. Ha azonban nagyon rövid az előszó, mondjuk mindössze csak tizenöt-húsz sorból áll: egy fokkal nagyobb betűt, tehát garmondot is vehetünk hozzá, de természetesen csak azonos metszésűt a szövegbetűével. Nagyobb formátumú munkáknál az előszónak s a szövegrésznek e betűnagyságbeli aránya fokozatosan emelkedik.

A bevezetés ugyanilyen elbírálás alá esik, amikor betűmegválasztásról van szó.

Mind az előszónál, mind pedig a bevezetésnél különös figyelmet kell fordítani a lap-számozásra. A paginákat ugyanis itt nem arab számokkal szedjük, mint a könyv szövegrészénél, hanem *rómaiakkal*.

E római számok meg a hátrább használt arab számok közt bizonyos egyöntetűségnek kell lennie, tudniillik nem szabad az előbbieknél aránytalanul nagyobbaknak lenniök, mint amekkorák az arabok.

Minthogy az előszó többnyire a harmadik oldalon kezdődik, üdvös dolog arra törekednünk, hogy páros oldalon fejeződjék be. Így aztán a szövegrész, esetleg az ezt még megelőző bevezetés szintén páratlan oldalon kezdődhetik.

A modern könyvművészet – mint annyi sok mást – ezeket a most felsorolt régi szabályokat is hatályon kívül igyekszik helyezni, de eddig nem sok eredménnyel, mert bizony ma még világszerte úgy szedik az előszót és a bevezetést, amint azt ez igénytelen néhány sorban megismerttettem.

Spietz Adolf.

Széljegyzetek alkalmazása

A széljegyzet vagy marginális egyik neme a lajstromozásnak, vagyis jobban mondva a tartalomjegyzésnek, mellyel a szerző a szöveg tartalmára már a lap szélén akarja az olvasó figyelmét fölhívni és egyszersmind azt is megkönnyíteni, hogy a keresett szöveg minél könnyebben és gyorsabban legyen megelhető. Gyakran cím gyanánt is használatos.

Már most a szerint, amint a széljegyzetet

cím gyanánt, vagy csak mint a szövegrészre utaló jegyzetet alkalmazzuk: a szerint kell a használandó betűfajta is megválasztanunk.

Ha a széljegyzetet cím gyanánt alkalmazzuk: a szövegbetűvel azonos nagyságú, de félkövér betűfajta használjunk s a cím előtt egy üres sort tegyünk a szöveg közé, ezzel is föltüntetve azt, hogy a margón levő szöveg cím akar lenni; az alcímeket mindig egy fokkal kisebbre, de szintén félkövér betűkből szedjük; ha nagyon sok alcím fordulna elő: akkor keskeny félkövéret és szövegbetűt stb. is használhatunk.

Széljegyzetül rendszerint két avagy négy ponttal kisebb, de a szövegbetűvel azonos betűfajta használjunk, és pedig a lap külső szélén jobbra meg balra, azaz arra az oldalra, amelyikre az oldalszám (pagina) szokott kerülni. Szélessége a papiros margójának felét foglalhatja el, és négy pontnyi távolságra a szedéshez állítandó. Ha a széljegyzet nem férne el egy sorba, akkor arra törekedjünk, hogy egyforma sorokat nyerjünk (1. példa). Egy másik alkalmazási mód szerint a sorokat a megállapított szélesség közepére zárjuk (2. példa), vagy az első sort tompán kezdjük s a többi sorokat néhány ponttal behúzzuk (3. példa), vagy pedig valamennyi sort elül tompán kezdjük, s úgy zárjuk ki, amint a szöveg folyik (4. példa).

1. példa:

Pénztárak feljelentése a büntetőbíró-ságnál és a pénztárak képviselői.

3. példa:

Felügyelet s a pénztárak közt fölmerülő esetleges vitás kérdések.

2. példa:

Építési és nem állandó vállalatoknál történő biztosítási eljárás.

4. példa:

Betegség esetére nem biztosított bal esetet szenvedettek gyógykezelése.

Leghelyesebb és legtetszetősebb, ha az 1. példa szerint járunk el, mert ezáltal tömör foltot nyerünk és nyugodt hatást érünk el; természetesen sok függ az adott szöveg mineműségétől s a szerző esetleges utasításaira is figyelemmel kell lennünk.

A széljegyzet első sora mindig a hozzátartozó szöveg első sorának magasságában kell hogy álljon. Tördeléskor a széljegyzet s

a szöveg közé lehetőleg mindig egész reglettát dugjunk, hogy a szedés már ezáltal is szilárdabban álljon. Ha valamely munkában sok ürtöltő fordul elő: tördeléskor azokra az oldalakra is megfelelő szélességű ürtöltőt rakunk, ahol széljegyzetek nincsenek, hogy ezzel a gépmester munkáját megkönnyítsük, de ha csak elvétve fordulnak elő: akkor ez nem szükséges.

A széljegyzetet soha sem szabad megtörnünk, azaz egy részét a másik oldalra átvinnünk; ilyen esetben az oldalt ki kell hajtánunk, amire sok mód áll rendelkezésünkre, de ha semmiképpen sem segíthetünk magunkon: esetleg egy-két sorral rövidebb is lehet a kolumna.

Tört alaknál – például hivatalos beadványoknál, ahol a szöveg a papirosnak csupán fél oldalát foglalja el – a széljegyzetek mindig a bal oldalra kerülnek, és mivel ilyenkor 16–24 ciceró margó áll rendelkezésre, a széljegyzetek a szokottnál jóval szélesebbre, 8–16 ciceróra is szedhetők. *Sarlós Pajos.*

Grafikai szakiskola

Grafikai művészetünk jövő fejlődése szempontjából nagyjelentőségű eseményről számolhatunk be: az Iparművészeti Iskola keretében – ez intézet helyettes igazgatójának, *Czakó Elemér dr.*-nak fáradságtalan buzgólkodása révén – grafikai szakosztály létesült, s ezzel oktatásügyi téren Magyarország ismét egy lépésecskével közeledett a nyugateurópai kulturálmokhoz.

Ha az új iskola jelentőség dolgában egyelőre nem is versenyezhet a lipcei, bécsi stb. főiskolákkal, biztosak vagyunk benne, hogy a hozzáértő és ügyszeretettel teljes vezetés mihamar megadja neki azt a nivót, meg azt a kitűnő hírnevet, amelyet a külföld ilyen intézményeinek csak évtizedek fáradságos munkájával sikerült elérniök.

A mi speciális viszonyaink közepette kettős hatást várhatunk az új intézménytől: először is (a nappali tanfolyamon) egy olyan művészi meg illusztrátori gárdának a nevelését,

amely egyszersmind tisztában van a könyvnyomtatás meg a litográfia technikáival, ezek anyagaival stb. is, s tud hozzájuk alkalmazkodni; másrészt pedig (főként az esti tanfolyamon) a nyomdászok kisebb-nagyobb százalékát is megismerteti a véglegesen leosztott és a koronként fölmerülő művészi igazságokkal.

* * * * *

Az Iparművészeti Iskola prospektusa szerint ez az iskola az 1910–1911-iki tanévben egy grafikai szakosztállyal bővül, melyben a növendékek technikai és művészi alapon kiképzést nyernek a dekoratív irányú grafika minden ágában. A tanítás a már felszerelt tipográfiai és litográfiai műhelyben folyik két előkészítő és három szaktanulmányokra fordított éven át, valamint az esti tanfolyam hallgatói számára három évre beosztott ciklus alatt.

A minisztérium által jóváhagyott *szervezeti szabályzat* erre vonatkozó új pontjai imígyen szólnak:

»V. *Grafikai szakosztály* (litográfiai és tipográfiai műhelygyakorlatokkal): Növendékei a kötelező tantárgyak közül az építési alaktan, az építési rajz és a régi stílusok hallgatása alól föl vannak mentve, helyette ugyanazon idő alatt szakoktatásban részesülnek. E szerint az I. előkészítőben a szakbeli tanulmányok óraszámja tizenhat, a II-ikben huszonkettő; az I. szakon harmincnégy, a II. szakon huszonnyolc és a III. szakon huszonnyolc. Az esti tanfolyamon a grafikai szakmát látogatók heti tíz órában nyernek oktatást.

Az előkészítő tanfolyam tanterve: Az ecset, toll, kréta, véső s egyéb grafikai szerszámok stiláris követelményeinek megismerése gyakorlatok által; ábrázolás vonalban s foltban; a grafikai ornamentáció módszerei, elvei és törvényei (ritmus, kontraszt stb.); betűvetés, sorképzés; síkformák alakítása adott elemekből; aránygyakorlatok; – történelmi előzmények tanulmányozása; a sokszorosító eljárások különfélesége; esztétika; – anyagok ismertetése és kezelése; festékek és vegyi szerek; gépek és nyomtatóformák; előkészületek a nyomtatáshoz, maratáshoz, preparáláshoz stb.

A szaktanfolyam tanterve: I. év: kémiai és optikai színtan; rajzolás sokszorosítás számára természet és fénykép után; tervezés külön-

féle kiviteli módok számára (cink alá, kőre, linoleumra stb.). – II. év: földatok tervezése és kivitele (könyvnyomdai s nyomdai címlapok, levélfejek, kártyák, étlapok, részvények, bizonyítványok, sorsjegyek, könyvillusztrációk, divatképek, karrikaturák, plakátok, könyvek egészben stb.); műhelygyakorlatok (szedés, elrendezés, rajzolás sima kőre tollal és ecsettel, rajzolás szemcsés kőre krétával és vésővel, akvatinta, aszfalt-eljárás, kőkaré, algráfia, cinkrajz, linoleum-, Mäser- s egyéb lemezek, kőcsiszolás, átnyomás és nyomtatás). – III. év: megrendelt munkák keresztülvitele; tervből kiindulva, kalkulálás elkészítésén át a szállításig.«

Blmélkedések a betűről

(III.) Dogmatikusan véve tehát, a könyvnyomtatás nem volna az iparművészetek közé sorolható, mert – mint említettük – »az alacsonyrendű szurrogátum-munkának minden ismertető jele megvan rajta«. A Mediciek éppen ezért eleinte nem is igen méltatták figyelmükre a könyvnyomtatást.

Mint Westheim mondja: éppen mai nap-ság, amikor az ujjászületett iparművészet heves és kétségtelenül jogosult támadást intéz mindenféle utánzott dolog ellenében: könyvnyomtatásunknak az iparművészetek közé számítása kissé visszasan hangzik. De csak hangzik. Mert ha figyelmesen vizsgáljuk a dolgot, rá kell jönnünk, hogy joggal számíthatjuk oda Gutenberg találmányát, még pedig a nélkül, hogy a szurrogátumok ellenében való anatómának ellene mondanánk. Mert bizony az első betűöntőnek kalligráfiai szurrogátuma nagyon önállóan és természetesen alakult ki. Rengeteg tudást és iparkodást kellett előtérbe állítania, hogy az értékes s sokba kerülő kéziratokkal szemben a vevők és pártolók megfelelően széles körét biztosíthassa a maga munkái számára.

Az amatőrök körében elég nagy azoknak a száma, akik rajonganak a miniatúrákkal díszített kéziratokért, s ezeket utánzásra méltó objektumok gyanánt tárják a könyvnyomtató

szeme elé. A régi írásművészet termékeiért való lelkesedés ujabban már szinte divatossa kezd válni.

Hogy mennyiben szolgálhatnak e kéziratok a betűöntődék számára mintául: erről sokat lehetne beszélni; a nyomtató munkás számára azonban már kevésbé alkalmasak ideális példaképpen, mert hát nem sajtótermékek, és a kézírásnak egyéni, hamisítatlan bájait a nyomtatás segedelmével még csak utánozni sem igen lehet.

A könyvbe, ebbe a demokratikus jelen-ségbe ma sokan művészetet, tehát valami arisztokratikus dolgot akarnak belevinni, ami azonban éppen az arisztokratikus vonás túlságos kidomborítása által veszít az értékéből.

Igenis, vannak arisztokratikus könyvek. Miksa császár imádságos könyve, a velencei nyomatok a renaissance legnagyobb virágzásának idejéből, némely díszes francia munka a »napkirály« XIV. Lajos korából, Morris Chaucer-könyve és némely más ilyen bibliofilek számára való nyalánság: íme, ezek bátran nevezhetők arisztokratikus könyveknek. De ezek csak kivételes jelenségek, és távolról sincsen meg az a formájuk, ami ideálja volna a mindennapos sajtótermékeknek.

Mindez aztán oda vezetett, hogy kétféle esztétikai mértéket kezdtek alkalmazni, a szerint, amint a bibliofilek csemegéiről avagy csupán becsületes munkával készült mindennapos munkáról volt szó. Akármilyen képtelenség is ez: az irodalmi nyegleség seregestül hozta napvilágra ezeket a kétféle esztétikai mértékkel mérő embereket, kik bírálatuknál csupán a fölhasznált eszközök drágaságát vagy az esetleg alkalmazott rajz értékét nézik.

A nyomtatás tekintetében megnyilatkozó művészetet e kritikusok észre sem igen veszik. Már pedig ez nincsen a könyv milyenségéhez kötve. Valami egyszerű számlajstromon ép oly nagy értékű lehet a nyomdász munkája, akár a legmagasabb igényű illusztráció-nyomaton. A nyomdászati művészet lényegével éppenséggel nem fér össze, hogy különbséget tegyünk az uralkodók számára készülő pompás biblia meg a szegény néposztály számára nyomtatott egyszerű kalendáriumok között. Bárminő nyomtatványnak is a tipográfiai anyaggal való tipográfiai síkelosztásban rejlik aművészi tartalma.

A nyomdász nem a nyers anyagnak átváltoztatása útján hozza létre a maga művészi értékeit, úgy mint például az asztalos, a vas-munkás stb.; az ő tulajdonképpeni munkája inkább a már meglévő tipográfiai formáknak elrendezéséből s kihasználásából áll. A nyomdász tehát finom érzékű, ügyes kezű fölhasználója, elrendezője olyan dolgoknak, amelyek más ember keze munkái. Amit a betűöntő, a papiroskészítő meg a festékgyártó külön-külön csináltak: azt kell a nyomdásznak egységes egésszé összefűznie. A munkájához szükséges anyagok valamennyije keresztül ment már emberi kézen, s ennek az emberi tevékenységnek a nyoma bizonyos művészeti értékek alakjában mindegyiken megmaradt; az igazi szakértő számára nem is nehéz e nyomok fölismerése.

Tekintsünk csak meg figyelmesen egy darabka papirost. Megvan annak az ilyen vagy amolyan színe, ilyen vagy amolyan struktúrája, fényes avagy matt, durva avagy sima fölülete, egy bizonyos vastagsága, súlya, tömöritsége, szívóképessége stb.; a rendeltetését gyanító formáló akarat már előre is egy egészen meghatározott ideát testesített meg rajta. A technikus, a tudós meg a kereskedő szellemének kellett együvé társulnia ez igénytelen papirosdarabkának létrehozása végett.

S így vagyunk a nyomdász fölhasználta minden más anyaggal is. Csak azok nem veszik ezt észre, kik csupán a nagyot, a durvát, a rikítót képesek meglátni.

Talán elég lesz ennyi is annak a megértésére, hogy mennyi szellem és művészeti tényező rejtőzködik a könyvnyomtató használta munkaanyagban, s hogy mennyi világos értelem szükséges ez anyagoknak szép és jó egésszé való összefűzéséhez.

Nem a szabadon szárnyaló üde alkotni-tudásnak művészete, hanem a megértés és átérzés az, amit a nyomdásztól elvárhatunk. Az egymástól itt is, ott is függetlenül előállott tagokat kell előkelő egységgé egybeforrasztania.

Ami nyomtatvány napról-napra a szemünk elé kerül: jobbára alig emelkedik túl az alacsony fajtájú összeeszkábálás színvonalán. Majd a betű nem vág össze az ornamentummal, majd a festék, a szín sír le a papirosról: az egész nyomtatvány maga a rikító

harmóniátlanság, úgy hogy csupán a teljesen barbár, plebejikus érzék nem talál rajta kivetni valót.

Mint Westheim mondja: a nyomtatvány-nak nem kell okvetlenül gazdag képdíszének lennie ahhoz, hogy szép és kedves legyen. Az efféle díszítő tényezők csak az olyan laikusokra való tekintettel válhatnak szükségessé, akik a műnek belső értékét nem képesek fölfogni, s a könyvnyomtatóban sem látnak egyebet a régi idők képcsínálóinak lezármazottainál.

A könyvnyomtató működési terrénumának a betű – minden ornamentumok eme legfinomabbika és legszellemesebbike – adja meg, hogy úgy mondjuk, a gerincét. Minden jó betűnek megvan a maga egyénisége, a maga jelleme. Majd gyöngéd, könnyed s hajlékony, s megvan benne mintegy a hullámvérődés jóleső ritmikája; majd pedig merev, erőteljes, uralkodó, szinte gögös, megjelenésében némely karakterisztikonjával amaz orkánnak, amely a fák zúgó koronái s recsegő ágai közt rohan által. Majd szelid, mint a nap-sugaras kék ég mosolya, majd meg szilaj, megfélemlítő, miként a mennydörgés. És a grafikai formaéletnek emez asszonanciája az, aminek a véérébe, minden érzékébe át kellene, hogy menjen a könyvnyomtatónak. Ugy hogy amikor valamelyes szöveget olvas, az ujjai már szinte maguktól kinyúljanak az ahhoz legalkalmasabb betű után; hogy amikor valami alfabéta kerül a szem elé, fülében már szinte megcsendüljenek a zöngesorozatai ama szavaknak, melyek kifejezési formájukat készen találják az illető típusokban. A tárgyilagosságnak és az anyag megismerésének ama legmagasabb foka volna ez, amely már csaknem határos a művészi fantázia tevékenykedésével. Az ennyire emelkedett nyomdász kezéből származó legcsekélyebb könyvszedési munkát is valóságos műremek gyanánt, gyönyörűséggel szemlélhetjük, mert az irodalmi műnek benső tartalma a külső formában is visszacsendül rajta, és az olvasó számára a magától-értetődésnek, a természetességnek karakterisztikonjait rejti magában. Vagyis: megvan a tárgyilagos, célszerű, szükséges és természetes formája.

Ahol arról van szó, hogy gazdagabb eszközökkel erősebb hatásokat érjünk el, például

vignettákkal és illusztrációkkal hangsúlyt adjunk a szövegnek: a betű duktusa és a dísz harmóniában kell hogy legyen egymással. Kielestedt szépérzék és érett mérlegelő képesség szükséges ehhez, mert csak így simulhat egyik a másikhoz előkelően. A feketének és a fehérnek egy rajzolt meg egy szedett fölületen való váltakozásait egyazon ritmusba hozni: ime, ez a nyomdász legnemesebb és legszebb földadatainak egyike. Megoldása olyan nehéz, hogy a teljes siker a legörvendetesebb ritkaságok közé tartozik.

Semmi sem lehet bántóbb, mint amikor az e fajta munkáknál az egyes alkotó részek – tehát az illusztráció s a szöveg – csontváz-szerűen elágaskodnak egymástól, s csak mintegy külsőleg, a megadott sík keretei révén függenek némileg össze. Holott bensőleg is, szinte elválaszthatatlan összefüggésben kellene lenniök.

Elméletileg egyáltalában nem lehet megállapítani, hogy milyen úton-módon lehet az ily készütséget megszerezni. Folytonos gyakorlati kísérletezések, adott esetekben az összes lehetőségek alapos átgondolása, a már meglévő műveknek kritikus szemekkel való újabb meg újabb fölülbirálása és mindenkéül fölött az optikai megérzés képességének mind tisztábbá nevelése: körülbelül ezek lehetnek a nyomdász művésszé fejlődésének jelentősebb stációi. A tisztán meg jól látó szem, amely mind a természetnek, mind pedig a nagy művészeteknek szépségeit a maguk teljes tisztaságában föl képes fogni: éppen olyan szükséges valami a nyomdász boldogulásához, akár a biztos kéz. (Folyt. köv.)

éhrendszer a franciáknál

A könyvnyomtatás történetének tanulmányozása érdekes momentumokat tár elénk, bármely nemzet ebbeli történetét vizsgáljuk is, de legtöbb érdekes eseményt, drámai mozzanatot a francia könyvnyomtatás történetében találunk. Franciaországban jutott ki elődeinknek a legtöbb fény a hatalmasok kegyéből, de ott is szedte a szabad avagy

meggondolatlan szó a legtöbb áldozatát is.

A francia kormányok egyrészt dédelgették azokat a könyvnyomtatókat, akik hűségesen szolgálták az ő céljaikat, s nem vétettek sem a vallás, sem pedig a királyi autokrácia eszméi ellenében, másrészt pedig irgalmatlanul üldözték ama könyvnyomtatókat, kik az egyik vagy másik tekintetben szabadabban éreztek és cselekedtek.

A kormány céljainak hűséges támogatói voltak a könyvnyomtató-céhek, amelyek közül forma szerint csak 1618-ban alakult meg az első, a párisi, de lényegileg már a tizenhatodik század eleje óta fennállottak.

Ekkoriban, Gering Ulrik halála idején, negyven körül járt a párisi könyvnyomtatók száma. Ezt a számot királyi parancsal huszonnégyre redukálták, »hogy minden nyomdásznak meglegyen a megélhetése, s munka hiányában ne legyen kénytelen tiltott könyveket, vagy ha éppen nem is tiltottakat, de olcsón és rosszul nyomtatni«.

Körülbelül ezzel a rendszabállyal kezdődik az az idő, amióta a könyvnyomtatóknak céhformájú szervezeteik voltak Franciaországban.

A nyomdaalapítás királyi engedelemhez volt kötve. Ez az engedély már maga is tekintélyes értéket képviselt, hát még a privilégiumok, amelyek egy-egy könyvtípus nyomtatására szóltak, de amelyeket a dolog természeténél fogva csak elvétele juttattak egyik-másik könyvnyomtatónak.

Eme privilégiumok árnyékában szépen fölvirágozott néhány nyomdász-család, így egyebek közt a Badius-Vascosan-Morel-féle, mely 1640-ig éldegélt szép nyugalmasan az öreg Badius Jodocus szerezte szabadalmakból. A lyoni Gyryphiusok is szabadalmaiknak köszönhették százados fölszín-maradásukat. Már az Estienne-ek és a nálunk is megfordult Wecheliusok nem tudták megbecsülni a királyi kiváltságleveleket és menekülniök kellett, hogy úgy ne járjanak esetleg, mint a szerencsétlen Dolet István, akit egy pirinyó vallási nézeteltéréseért megégettek.

A céhrendszert nem egy főnök sóvárogva vágyná vissza, pedig mérhetetlen kárt okozott a kulturának. A mellett a nyomdaiparban foglalkoztatott egyének zöme számára sem hozta meg azt az anyagi jólétet, amiről egyesek még ma is regélnek.

Gulyás Pál dr. írja egy könyvismertetése kapcsán: Ami a francia királyi hatalom hatását illeti, nem lehet tagadnunk a legtöbb uralkodónak a könyvnyomtatással szemben tanúsított jóindulatát s ama gyakori törekvését, mely az irodalom emelésére irányulván, a sajtó felvirágoztatására vezetett. De viszont ne feledjük, hogy azok a preventív rendszabályok, melyeket a királyság a kiadványokkal szemben mindig fentartott s a nyomtatási engedélyek szükségessége akadályozták meg leginkább a könyvsajtó nagyszabású emelkedését, mely e korlátok ledőlte után szinte hihetetlen gyorsasággal beállott, s hogy a királyi cenzura mennyi bajt és kellemetlenséget okozott, noha végső elemzésben mégis tehetetlennek bizonyult a gondolat szabadság elnyomásának hóhérmunkájánál. Ámde, ha a nyomtatási engedély rendszere, az ő kivételeivel, hallgatólagos s titkos beleegyezésével, sohasem is érte el kitűzött célját s mindenkor fölösleges tehernek is bizonyult, másrészt egyes ítéletek túlhajtott szigora folytán sajnosan megcsappant a vállalkozási kedv és szabadabb szellem.

Gazdasági szempontból sokkal kedvezőbb elbírálás alá esik az államhatalom ama ténykedése, mely kiváltságlevelek, privilégiumok kiadását honosította meg. A kiváltságlevél ugyanis az egyszerű nyomtatási engedélytől abban különbözött, hogy annak, aki részére kiállították, egy-egy mű monopoliumát is biztosította s ily módon az irodalmi tulajdon jog legelső biztosítékának tekinthető.

A céhrendszer hatását vizsgálva, még kevesebb vigasztalót találunk. Franciaországban a könyvnyomtatás, mint az egyetem fenntartása alá tartozó mesterség, a tizenötödik és tizenhatodik századokban elég nagy gazdasági szabadságot élvezett s egy-egy új vállalat megalapítása semmiféle rendszabályhoz nem volt kötve. Mindez egy csapásra megváltozott, amikor az első könyvnyomtató céh, a párisi, 1618-ban megalakult. Az újonnan keletkezett céhek az volt a legelső teendője, hogy a szabad versenyt korlátozza, s fő törekvése nem a régi jó hagyományok fentartására s a mesterség fejlesztésére, hanem a monopolium megszerzésére irányult. A céhbe tartozó gyöngék erkölcsi s anyagi támogatásáról, védelméről szó sem volt.

Legjobban megérezték ezt az inasok, akik ebben a korban szinte teljesen ki voltak szolgáltatva a mesterek önkényének s a segédek gyűlöletének, csupán arra használtatva fel, hogy mint díjazatlan munkaerők a bérek emelkedését ellensúlyozzák.

Maguk a segédek nem látták sok hasznát a céhrendszernek, mely nem volt elég egyöntetűen szervezve, hogy segéd tagjainak jogos érdekeit kivívja s megvédelmezze. Igaz ugyan, hogy a nyomdászsegédek mindenkor körülbelül kétszer akkora napi bért kaptak, mint az egyéb mesterséget űzők, de ez a gyilkos munka időtartamával éppen nem áll arányban: hiszen naponként tizenhárom-tizenhat óra volt a rendes munkaidő. Az arányt még kedvezőtlenebbé teszi a sok díjazatlan szünnap, melyet részint az egyházi ünnepek nagy száma, részint a munka hiánya idézett elő.

Csupán a mesterek húztak a céhrendszerből hasznot, mely a verseny korlátozásával s monopolizálásával egyre fokozta jövedelmüket, habár másrészt a monopolizált munka drágasága folytán annyira ellanyhult a könyvkiadói vállalkozás, hogy igazán virágzó nyomdászati műhely a legtrikább jelenségek közé tartozott.

Rövidebb közlemények

Az Első Magyar Betüöntöde Részvénytársaság legújabb mintakönyve egész seregét tárja eléink a praktikusnál praktikusabb betűfajtáknak. Végiglapozgatva a tömör összeállítású füzetet, sorra vonulnak el előttünk a legkülönbözőbb nyomtatványok előállítására alkalmas típusok. A körlevelek, meghívók s egyéb efféle akcidienciák szedéséhez például pompásan alkalmazhatók a dült vágású Senefelder, Korona és félkövér Korona betűk, valamint a Kavalier, a Grandeza, a rovátkolt antikva meg rovátkolt gót típusok; hirdetéseknel, prospektusoknál kitűnő szolgálatot tehetnek a keskeny Renaissance, a keskeny kövér Renaissance, a Rubens, a Gloriának közönséges, keskeny kövér és kövér változatai stb. Két nagyszabású új betűsorozatot is látunk a mintafüzetben: az egyik a könyvbetűül kitűnően

alkalmazható, tizennégy fokozatban készített Elzevir-antikva, kurzívval, félkövér kurzívval és keskeny félkövér változattal gazdagítva; a másik a német szedéshez alkalmas, remek König-típus, tizenhárom fokozattal s az alaptípuson felül félkövér, keskeny és keskeny kövér változattal. Ajánljuk mindenki figyelmébe a füzetet; megtudhatjuk belőle, hogy a szép és modern betüöntői anyagért nem okvetlenül szükséges külföldre fáradsunk.

Báró Eötvös József Irodalmi és Könyvnyomdai Részvénytársaság címmel új vállalkozás alakult Budapesten ötszázezer korona alaptőkével. Az igazgatóság tagjai: Bálint Lajos dr., Arányi Zsigmond dr., Balassa József dr., Bálint Gyula dr., Farkasházy Hugó dr., Fónagy Béla, Kardos Antal, Pfeiffer Ignác, Radvány Ödön dr., Szalay Mihály, Székács Antal és Wolf Sándor.

Tagy a munkapangás a németországi nyomdákban. Juliusban például Berlinben 800, Lipszében 360 volt a munkanélküli nyomdászok száma. A szakkörök remélik, hogy az őszi időszak beálltával vége szakad ennek a szomorú állapotnak.

Tót nemzeti nyomdát alapítottak Pozsonyban részvénytársasági alapon. Az alaptőke hatvan-ezer korona. Az igazgatóság tagjai: Hlinka András, Juriga Nándor, Szekács Ferenc, Novák József, Ráth Ágoston, Voitassák János és Blahó Pál dr.

A Tunt-Paznan nemzetségbeli Forgách-család története címen közel kilencszáz oldalra terjedő monumentális munka jelent meg a napokban. Írója Bártfai Szabó László dr. nemzeti múzeumi segédőr, a mű technikai kiállítása pedig az esztergomi Buzárovits-féle nyomdát dicséri. E jóhírű nyomdának derék művezetője, *Zeke József* szaktársunk értette a módját annak, hogy minő köntösbe kell az ilyen nagyszabású történelmi monográfiát öltöztetni. Tisztes egyszerűség véges-végig, de kifogástalan szedésmunkával s szép tiszta nyomtatással párosultan. A gépmesternek, *Krajniker F.*-nek munkája annál inkább elismerésre méltó, mert az egész munkát – hetvennél több klisé van benne – egy már tizenhat

esztendő óta üzembelen levő Wörner-féle kéthengeres gyorsajtón nyomtatta.

Képes levelezőlapok behozatala Németországból. Magyarország és Ausztria az elmúlt esztendőben összesen 4228 métermázsza (1908-ban 4919 métermázsza) képes levelezőlapot hozatott be Németországból. Kivitelünk ezzel szemben csak 262 métermázsza volt. Legtöbb képes levelezőlapot szállít Németország az Egyesült Államokba: 1909-ben 27.769, 1908-ban 25.000 métermázsát.

A Magyarországi Munkások Rokkantság- és Nyugdíj-Egyesületének vagyona az elmúlt hónap végén 6,091.000 koronát tett ki. A rendszeren fizető tagok száma 120.000, a fiókpénztáraké 346 volt. Az egyesület 1903 március hónapja óta 920.000 koronát fizetett ki rokkantak, árvák és özvegyek segítésére.

Magyar faktorok Berlinben. A Grafikus Művezetők Egyesületének huszonkét tagja Szent István napja körül Berlinben járt tanulmányúton. A berlini nyomdászok szakköre meg az ottani faktoregyesület fogadták őket, s közbenjárásukkal sikerült elérni még azt is, hogy a magyar vendégek a birodalmi nyomdát megtekinthették. Megnézték ezenfelül *Berlini N.* világhírű rézleányárát és betűöntődjét, a Mosse-, Hermann- stb. féle nyomdákat, az ottani iparművészeti múzeumot stb. és sok hasznos tanulsággal gyarapodva tértek vissza körünkbe.

Gépszedőből államtudományi doktor. A berlini egyetememen egy Hans Hinke nevű szaktársunk a minap a következő című értekezésével nyerte el a doktorátust: »A könyv-ipari munkások megválogatásáról és alkalmazásáról, különös tekintettel a szedőgépekre«. Hinke a Deutsche Tageszeitungnál dolgozott mint gépszedő, és szabad idejében az egyetemre járt, államjogi s közgazdaságtani előadásokat hallgatva.

Noticias Gráficas. Ez a címe egy délamerikai szaklapkollégánknak, mely spanyol nyelven jelenik meg Santiago de Chilében. Kiadója egy ottani előkelő szaküzlet: a Lüer és Paye féle. A lap havonként jelenik meg tizenhat-

tizenhat oldalon, minden hónapban változó borítékkal. Egyik füzetében »Las Escuelas Tipográficas« (nyomdászati szakiskolák) cím alatt a következőket írja mirólunk: »Buda-pestben, Magyarország fővárosában van a pompás építésű Gutenberg-Otthon, amelynek tágas helyiségeiben elméleti és gyakorlati oktatás folyik a grafikai művészetek minden ágazatából.«

A Vidéki Nyomdatulajdonosok Országos Szövetsége a múlt hó 20-án tartotta meg rendes évi közgyűlését. Az alapszabályszerű három évi időtartamra a következő tisztii kart választották meg: Elnök: Láng József; társelnök: Mayer Rezső; alelnökök: Molnár Mór, Klein Samu; pénztáros: Vidor Manó; ellenőr: Laszky Ármin; igazgató-választmányi rendes tagok: Angermayer Károly, Boros János, Heckenast Kálmán, Hoffmann Sándor, Ivkovits György, Kner Izidor, Kraft Vilmos, Valkó Béla; póttagok: Csendes Jakab, Fischel Lajos, Gombos Ferenc, Obláth Károly, Plon Gyula, Kabos Ármin, Somló Manó; számvizsgáló-bizottsági rendes tagok: Kalmár Nándor, Keresztessy István, Matzner Samu; póttagok: Gerő Zsigmond, Moskóczy József. A választmánynak ezenfelül még a kerületi és békeltető bizottságok elnökei is hivatalból tagjai. A kerületi központok száma pedig a közgyűlés határozata értelmében 25 lesz.

Kérdések és feleletek

E rovatunkban a szakbizottság kész örömmel ad fölvilágosítást minden szaktechnikai avagy egyéb kérdéssről. Esetleg levélileg is, amennyiben a kérdést tevőnek a válaszadás sürgős. — Cégek azonban nem ajánlhatnak.

Kérdés: Két olyan levonatot küldök ide mellékelten, amelyek másoló-festékekkel nyomtatódtak. Az egyik pirossal, a másik ibolyaszínűvel. Mi az oka annak, hogy a piros festék sokkalta nehezebben dolgozható föl, mint az ibolyaszínű? Mint az 1. számmal jelzett levonatról látható, a festéket itt bővebben adagoltuk, mint a 2. sz.

levonatnál. A nyomtatás ennek következtében az 1. számú levonatnál tisztátalan, illetve elmosódott. Megjegyzem még, hogy a festéket frissen hozattuk, s minden pótló szer nélkül használtuk föl. Már egymagában is elég vékonyan folyós, miért is a glicerinnel stb. való hígítását teljesen fölöslegesnek találtuk.

Felelet: A vörös színű másoló-festék nem jó készítmény. Túlságosan híg, aminek az a következménye, hogy egyrészt nyomtatáskor kicsapódik a betűkép oldalára, másrészt pedig tökéletlenül főd. Meg lehet azonban javítani a következőképpen: Vízfürdőben alaposan fölmelegítjük a festéket, és aztán valamicske zselatint (negyed kiló festékre két grammot számítva) és cukrot (mintegy nyolcad részét a festék súlyának) keverünk hozzá. A zselatint előbb magasfokú glicerinnel igen csekélyre szabott mennyiségében föl kell oldanunk, s a festékbe öntve, az utóbbit a meleg vízfürdőben addig kavargatunk, amíg mind a zselatin, mind pedig a cukor teljesen széjjel nem oszlott a festék közepette. Kihűlése után már most sokkalta sűrűbb lesz a festék, tehát jobban főd, és egyszersmind jobban is nyomtathatunk véle.

Kérdés: Mellékeltén beküldünk önöknek négy gömbölyű stereotíplemezről kemény hengerborítással, de egyengetés nélkül készített levonatot. Amint látható, a lemezek rosszul adódnak ki a nyomtatásban, ami miatt esetről-esetre órák hosszúságig is el kell egyengetnünk. Régióta keressük már a módját, hogy miképpen lehetne a bajon segíteni, de eddig bizony eredménytelenül. A lemezek hol ezen, hol meg azon az oldalukon, és azonfelül a közepükön is vékonyabbak a rendesenél. Az öntésre mindig nagy gondot fordítottunk, s próbaképpen különböző hőfokú fémből öntöttük a lemezeket, az eredmény azonban egyformán rossz volt mindenkoron. Sondostunk már arra is, hogy talán a fém összetételében van a hiba. Hogy e föltételezésünk alapos vagy alaptalan voltáról megbizonyosodjunk, beküldünk önöknek egy darabocskát a betűfémünkéből megvizsgálás végett.

Felelet: Kérdésteve gépmeister szaktársunk variabilis rotációs gépen készült négy olyan levonatot küldött be, amelyeken a lemeztest közepének megfelelő rész alig-alig látszik, a szélek pedig hol túlságosan erősen adódnak

ki, hol meg nagyon halványak. Hogy a nagyobb stereotípiái lemezek a közepük táján többé-kevésbé horpadásosak: közismert dolog, és nem is kerülhető el abszolút biztosan. Annyi bizonyos, hogy túlságosan melegen való öntés esetében nagyobb arányú a behorpadás.

A stereotíplemez egyenetlenségét a jelen esetben valami gyors lehűtési mód is okozhatta. Ilyenkor ugyanis a lemez gyakran mintegy megvetődik, és egyenetlen fölszínűvé válik.

Ami a beküldött fémdarabkát illeti, ennek fölöntési fölülete porózusnak látszik, amiből az ötvözet hibás voltára következtethetünk. Túlságosan merevnek is tapasztaltuk ezenfelül a fémet; két-három százalékos cinnhozzátétel nem ártana. Mindenek előtt azonban az olvasztó katlan egész tartalmának alapos megtisztításáról kellene gondoskodni (ezt különben minden jól vezetett üzemből nyolc naponként meg szokták cselekedni).

Még egyre akarjuk figyelmeztetni a kérdésteve szaktársat: ne alkalmazzon stereotípiák nyomtatásakor túlságosan kemény borítást, mert ez egyrészt megnyújtja az egyengetés idejét, másrészt pedig pusztító hatással van a lemezre. A henger körületéhez mérten vehet tehát puha kartont meg nyomtatópapírost vagy tíz-tizenkét ívet, nagy példányszámok nyomtatásakor esetleg valami jóféle nemezt is. Mindez nagyban megkönnyíti az egyengetésnek és a nyomtatásnak munkáját.

Szerkesztői üzenetek

R. T. J. Nagyon szívesen látjuk dolgozatait, de lapunk szűk terjedelmére és olvasóink általános izlésére hivatkozva, kérjük: ne legyenek azok terjengősek s nehézkes stílusúak. Fő dolog e tekintetben a tárgyilagosság és a gyorsan és világosan megérthetőség.

Korrektúra-beküldőknek. A levonatokat átszolgáltattuk a szakbizottságnak, amely majd levélben teszi meg az észrevételeit.

Többeknek. A Grafikai Szemle jövő havi füzetének szerkesztőségi zárzata október 5-ike.

Választmányi ülések

Jegyzőkönyv a Magyarországi Könyvnyomdászok és Rokonszakmabeliek Szakköre választmányának 1910. évi augusztus hó 29-ikán tartott üléséről:

Jelen vannak: Pollák Simon elnök, Pavlovsky J. Alajos I. alelnök, Wanko Vilmos I. titkár, Bozsik István pénztáros, Schornstein Jakab ellenőr, Goldberger Ármin II. gazda, ifj. Aigner Antal, Burgheim Károly, Gyöngyösi Sándor, Hajnal A. József, Janovszky János, Jánosi Péter, Klein Armin, Novák László, Steinherz Miklós, Szabó István II., Szauer Adolf, Sarlós Lajos és Werth László választmányi tagok. — Távolmaradásukat igazolták: Walter Ernő II. alelnök, Pollák Aurél I. titkár, Boros Dezső I. gazda, Bárány Nándor, Bauer Henrik, Faltusz Ede, Fekete Béla, Hock Károly, Hollóssy János, Novitzky N. László és Peidl Gyula.

Elnök üdvözlöi a megjelenteket és a választmányi ülést megünyitja, bejelentvén egyszermind, hogy a múlt ülésnek jegyzőkönyve csak a jövő havi választmányi ülésen olvasható föl.

A mai ülésnek jegyzőkönyvét Szauer A. és Janovszky János fogják hitelesíteni.

Elnök bejelenti, hogy a Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság a Grafikai Szemle előállítását fölmondta. A fölmondó-levél és az arra adandó válasz fogalmazványja fölolvastatik. A választmány hozzájárul a válaszelevél elküldetéséhez és annak elintézését az elnökségre bízta.

Pavlovsky J. Alajos jelentést tesz a szakbizottság működéséről, nevezetesen a tervbe vett vidéki kiállításokat illetőleg.

A választmány a szakbizottság határozatait jóváhagyja, de utasítja a bizottságot, hogy a kiállítások rendezésénél vegye figyelembe Nagybecskerek városát is, ahol eddig ily kiállítást a Kőr nem rendezett.

Az irodalmi és szakbizottságok együttes ülésein a szerkesztési reformok ügyében történt megállapodást Novák László adja elő.

A választmány Novák László előterjesztéseit örvendetes tudomásul veszi.

A tanfolyamok előkészítő munkálatairól szóló jelentés tudomásul szolgál.

Pavlovsky J. Alajos kéri a választmányt, hogy állapítson meg egy fix összeget, mely a szakbizottságnak rendelkezésére állana oly célból, hogy a bizottságnak módjában legyen egyes esetekben az alkalmas mellékletek költségeit kiutalni.

A választmány elismeri a szakbizottság kívánságának jogosságát, s kimondja, hogy anyagiakban teljes mértékben támogatja a bizottságot. A sürgős utalványozások foganatosítása az elnökségre bizatik.

Werth László szakkörök jutalmazására vonatkozóan tesz indítványt. A választmány fölkeri indítványozót javaslatának a jövő ülésen való részletezésére.

Elnök bejelenti, hogy a Kőr elnöksége beadványt intézett a kereskedelemügyi minisztériumhoz, tanfolyamainak 2000 koronányi szubvencióval való támogatása iránt. Az erről és az ügy mostani állásáról szóló bejelentések tudomásul vétetnek.

Elnöknek a mellékletek szerzésére vonatkozó kérése a mesterszedők figyelmébe ajánltatik.

Werth László mellékleteknek külföldről való beszerzésére vonatkozó indítványát, titkár és szerkesztő fölvilágosítása után visszavonja.

Bozsik István pénztáros jelentése a pénztár állapotáról és a tagsági forgalomról tudomásul szolgál.

Wanko Vilmos I. titkár a következő indítványt terjeszti be:

»Mondja ki a Magyarországi Könyvnyomdászok és Rokonszakmabeliek Szakkörének választmánya, hogy:

1. tekintettel a Kőr tagállományában az utóbbi időben tapasztalható kedvezőtlen változások ellensúlyozására, szeptember hó folyamán országszerte erőteljes szervezési akciót indít;

2. tekintettel arra, hogy a Kőr alapszabályaiban lefektetett szakfejlesztési céloknak teljes végrehajtása elsőrangú szervezeti érdekét képez: fenti akciójának támogatására fölkeri az országos és a helyi szervező bizottságokat és a Szakegyesület központi választmányát.»

Az indítványt röviden indokolja, s ismerteti az ez ügyben tett lépéseit. Ajánlja indítványa elfogadását.

A választmány egyhangúlag hozzájárul az indítványhoz, s annak végrehajtását az elnökségre bízta.

Wanko Vilmos indítványozza: lépjen érintkezésbe a Kőr vezetősége a Korrektorok Körével meg a Gépmeszterek és Nyomók Körével, hivatalos közleményeiknek, illetőleg a Szakbizottsági Értesítőnek a Grafikai Szemlével való egyesítése érdekében.

Elfogadtatik és az ügyek elintézése Wanko Vilmos, Novák László, Bozsik István, Steinherz Miklós és Janovszky János tagtársakra bizatik.

Novák László indítványozza:

»A Szakkör házi pénztárosai kezelési díj fejében három százalékot kapnak a befolyó tagdíjából. A központi pénztárosnak ez összeget szeptembertől levonásba kell hoznia.»

Az indítvány elfogadtatik.

Több tárgy nem lévén, ülés vége.

I. titkár.

Lapunk mellékleteiről

Birálati jelentés a Grafikai Szemle 1910. évi augusztusi füzetében megjelent mellékletekről (a Magyarországi Könyvnyomdászok és Rokonszakmabeliek Szakköre szakbizottságának 1910. évi szeptember hó 5-én tartott üléséből):

1. Budapesti Egyetemi Turista-Egyesület Évkönyve. Általában jó összhatású munka. Szedőjének fő érdeme, hogy az eddigi szedésmodortól lényegesen eltérő, egyszerű eszközökkel érte el a megkívánt artisztikus hatást. Kifogásoltatott az iniciálé betűtípusbeli eltérése a szöveg betűtípusától. — Egyébként e melléklet például szolgálhat szaktársainknak arra nézve: hogyan lehet kevés szövegű címlapokat kevés és egyszerű díszítéssel, a foltoknak arányos elosztásával artisztikus hatású munkává formálni.

2. Berger és Wirth levélfeje: Ez is egyik példája az ujabban mind jobban tért hódító szedéstechnikának. Szedője levélfejeknél eddig alig látott, szokatlanul erős betűfajt használt munkájánál, s a sorok tömörítésével, s egyszerű és nagyon kevés díszítőanyaggal kívánta a hatást elérni. Kifogásoltatott az egészen jelentéktelen fontosságú szövegrészleteknek (postatakarékpénztári csekkszámlla stb.) nagy betűfokozatból való szedése, valamint az írásjelek indokolatlan elhagyása. Színezése sem kifogástalan.

3. Mikes Kelemen leveleinek mintaoldala. Ritkák az ily könyvoldal-megoldásokat föltáró mellékletek, s kívánatos, hogy minél többször legyen alkalmuk szaktársainknak a könyvalak modern genrében való megoldásait mellékleteinken szemlélni. E könyvoldal megoldása is dicséretes törekvése vall. Egyszerű és mindamellett kitűnően sikerült megoldás, bár — talán — még jobb lett volna, ha a hasábok közti vonalak egyike az első hasáb elején alkalmaztatik.

4. A Bercsényi-nyomda levélfeje: Régi szedésmodorban készült munka, mely sehogy sem illik a vignetta teljesen modern, művészi rajzához. A levélfej szedőjének figyelmébe ajánljuk — amit különben már sok idő óta állhatatosan hirdetünk — hogy nyomtatványok készítésekor függetlenítse magát a plasztikus hatásra való törekvésektől, hagyja el az alapnyomatokat és az edeskes, mézes kalácsokra emlékeztető színezést, no meg a keretdíszítéseknek egymás alatt való átbutatását. Elismerjük, hogy csakis jót akart produkálni szaktársunk, de hogy ez nem sikerült: csakis önmagának kell tulajdonítania. Ajánljuk, hogy szorgalmasan tanulmányozza modern művészi irányban készült mellékleteinket, s akkor a jövőben talán sikerültebb munkával állhat elő.

5. Iparművészeti Iskola meghívója: Megoldása ujszerű, mindamelllett nem a legsikerültebb a kissé túltengett iniciálé miatt. A meghívó készítője a nagy ágaskodó iniciáléval artisztikus hatást akart elérni. Dicsérendő az ideális megoldásra való törekvés, arányos és helyes tagolás, terelelosztás. A célzott hatást szerény áldozatokkal, egyszerű díszítéssel érte el a munka szedője, de munkáját vibrálóvá teszi a sok pont, amit talán gyöngébb színezéssel lehetett volna elkerülni.

A bizottság az e havi díjat a Mikes Kelemen levelei mintaoldala szedőjének ítéli oda. I. titkár.

D pályázataink részletezése

A Magyarországi Könyvnyomdászok és Rokonszakmabeliek Szakköre választmányának megbízásából az ennek kebeléből választott szakbizottság a magyar könyvnyomtatók fokozottabb szakbeli tevékenységre buzdítása végett pályázatot hirdet a Grafikai Szemle legjobb szedésű és (ettől függetlenül) legjobb nyomtatású mellékleteire. A pályázaton való részvételnek első és fő feltétele, hogy az illető pályázó a Könyvnyomdászok Szakkörének tagja legyen. A pályázat havonként megismétlődik harminc-harminc korona szedői és (ettől függetlenül) tíz-tíz korona nyomtatói jutalomdíjjal, amely összegek lehetőleg kiadatnak az illető hónapban megjelent mellékletek legjobbjára szedőjének, illetőleg a legjobb nyomtatási munka végzőjének. A szedői jutalomdíjra irányuló pályázatokon csak olyan munkálatok vehetnek részt, amelyekben a szedési elem is kellőképp képviselve van. A mellékleteknek előbb már okvetlenül ki kellett valamely célra nyomtatattatniok s a Grafikai Szemle számára egyszerűen csak továbbnyomtatattatniok. Ennek biztosítása okáért az ilyes mellékleteknél csak a papirosnak az árát térítjük meg. Az egyes hónapokra eső pályázatokon mindazok a mellékletek vesznek részt, amelyek az illető hó 5-ikéig szerkesztőségünkhöz beérkeztek, illetőleg a vidéken póstára adattak. Későbbben föladott példányok a következő

hónapra maradnak. Példányszám 1600. A papirosról szóló számla a küldeményhez melléklendő.

* * * * *

E pályázat kiegészítéseképpen fölhatalmazta a választmány a szakbizottságot, hogy szedésvázlatokat vásárolhasson darabonként öt koronájával. Azok a szaktársak tehát, akiknek munkaviszonyai különben nem engednék meg a Grafikai Szemle számára való munkálkodást, vagy akiknek egyáltalában nincs alkalmuk arra, hogy akciden munkákat is készítsenek: alkalmat találnak arra, hogy mester-szedői tudásukat és jóízűsüket a köz érdekében érvényesítsék, még pedig — a munka jósága és alkalmatossága esetében — némi díjazásra való kilátás mellett is. Magától értődik, hogy a szakbizottság föntartja magának az esetleges apróbb változtatásokra való jogot, ez azonban nem szünteti meg a díjazásra való jogosultságot. A vázlatok — melyek közül a kivitelre el nem fogadottak kívánatra visszaküldetnek — a Grafikai Szemle szerkesztőségéhez küldendőek (V, Hold-utca 7).

* * * * *

Pályázatot hirdet továbbá a szakbizottság két a Grafikai Szemlében megjelenendő szakcikkre és a Kőr tagsági jegyére. Általános föltételek mind a két pályázatra vonatkozólag: 1. A pályázatok bármelyikében is csak a Könyvnyomdászok Szakköre tagjai vehetnek részt. 2. Az összes pályaművek idegen kézírással írva és címezve, jelígyével ellátva, a pályázó nevét magában rejtő jelígyes levél kíséretében az egyes pályázatok különleges föltételeiben kitüntetett határidőig a Magyarországi Könyvnyomdászok és Rokonszakmabeliek Szakkörének címére (Budapest, VIII. kerület, Bérkocsis-utca 1. szám, Gutenberg-Ott-hon) küldendőek. 3. Világosan föltüntetendő a borítékon, hogy a küldemény pályázatra van szánva. 4. A pályaművek fölött a Kőr választmányára által kiküldött bizottság dönt, és bírálatát a Grafikai Szemlében közli.

Különleges föltételek:

1. A szakcikkre vonatkozólag:

Írassék egy szakcikk »Hirdetés-szedés« címen a lehető legszélesebb alapon, de legfőljebb ötszáz sornyi terjedelemben. Pályázók kötelesek e szakcikket példákkal is illusztrálni; e példák mennyiségére nézve azonban semmiféle korlátozás nem tétetik. E pályázaton természetesen csak szedő szaktársak vehetnek részt. Pályadíj az Ács-Mihály-alap kamatainak fele: 50 korona. Határidő: 1910 október 31-ike.

Írassék egy »Hogyan kell a gépmesternek a mester-szedővel együtt dolgoznia?« című cikk, ugyancsak a legszélesebb alapon s legfőljebb ötszáz sornyi terjedelemben. E pályázaton csakis gépmester szaktársak vehetnek részt. Pályadíj az Ács-Mihály-alap kamatainak fele, vagyis 50 korona szolgál. Határidő: október 31.

II. Kőrünk tagsági jegyére vonatkozólag:

E tagsági jegy szövege a következő:

»Tagsági jegy, melynek értelmében ..... szaktárs, »mint a Magyarországi Könyvnyomdászok és Rokonszakmabeliek Szakkörének rendes tagja, ennek céljait elősegíti »és összes kedvezményeiben részesül. Budapest, 19..... »..... titkár. .... elnök.

»Kivonat az alapszabályokból:

»1. §. A Kőrnek címe: Magyarországi Könyvnyomdászok és Rokonszakmabeliek Szakköre. Székhelye: Budapest.

»2. §. A Kőr céljai:

»a) a szakismeretek és a műizlés terjesztése és tökéle-

*tesztése a könyvpar és általában a sokszorosító ipar-
*ágazatok terén;

*b) tagjai kölcsönös érintkezésének előmozdítása, s a
*szaktársias összetartás bensőbbé tétele.

*3. §. Az e célok elérésére szolgáló eszközök:

*a) Grafikai Szemle címen szakközlönynek és esetleg
*egyéb szakmunkának is a kiadása, valamint szakirodalmi
*műveknek a tagok által megszerezhetővé tétele;

*b) szaktanfolyamoknak, szakelődásoknak, szakkérdé-
*seket tárgyaló vitaüléseknek és szaktanulmányi kirándu-
*lásoknak rendezése;

*c) pályázatok hirdetése szakmunkákra;

*d) állandó helyiség, olvasó-szoba és könyvtár fenn-
*tartása;

*e) a tagokat és családjukat szórakoztató mulatságok
rendezése.

E pályamű papirosnagysága $8\frac{1}{2}$ — $13\frac{1}{2}$ cm.; tiszta rajz
nem lehet, a szedésnek okvetlenül dominálnia kell; ez
azután nem zárja ki azt, hogy a szedést rajzzal kombi-
nálja a pályázó.

A pályamű legfőbb három színben tervezendő, és
domború nyomtatás teljesen mellőzendő.

Teljes kivitelű vázlatok is részt vehetnek a pályázaton,
de megkivántatik, hogy a méretek pontosan betartassan-
nak, különben figyelmen kívül hagyatnak.

Kikötetik, hogy a tagsági jegy függőlapos legyen; az
egyik oldalán a jegy, a másikon pedig alapszabálykivonat
szövege nyerjen elhelyezést.

Pályadójul a Grafikai Szemle 1909. évi mellékletpályá-
zatainál ki nem adott díjak szolgálnak. Első díj 50 ko-
rona, második díj 30 korona, harmadik és negyedik díj
20—20 korona. E díjak közül a második díj okvetlenül
gépmester szaktársnak adandó ki, miért is nyomtatás
tekintetében a pályamunkák külön elbírálásban része-
sítetnek.

A pályamunkák beküldésének meghosszabbított határ-
ideje: folyó évi október 31-ike.

A pályamunkák csakis abszolút becsű munkáknak
adatnak ki.

* * * * *

Mindezekon felül a vidéki tagok szakbeli tevékenységre
buzdítása céljából pályázatot hirdet a szakbizottság a Gra-
fikai Szemle borító címlapjának megtervezésére, illetőleg
szedésére és nyomtatására.

Föltételek:

1. A pályázaton kizárólag a vidéken dolgozó körtagok
vehetnek részt.

2. Csakis nyomdai anyagból szedett és két színben
nyomtatott pályamunka vétetik figyelembe.

3. A pályaművek idegen kézírással címezve, jeligével
ellátva és a pályázó nevét magában rejtő jeligés levél
kiséretében 1910. évi szeptember 20-áig a Magyarországi
Könyvnyomdászok és Rokonszakmabeliek Szakköre címére
(Budapest VIII, Bérkocsis-utca 1. sz., Gutenberg-Otthon)
küldendők.

4. A kítűzött pályadíjak csakis abszolút becsű munkák-
nak adhatók ki.

5. Pályadójul a Magyar Nyomdászok Évkönyve 1910. évi
kötetének vidéki mellékleteire íírt, de ki nem adott díjak
szolgálnak. Első díj 30 korona, második díj 20 korona,
harmadik díj 10 korona; végül egy negyedik díj is tűzetik
ki elismerő oklevél képében.

6. A díjak közül a második díj okvetlenül gépmester
szaktársnak adatik, miért is a nyomtatás külön elbírálás
alá esik.

7. Az összes pályamunkák a karácsonyi nyomtatvány-
kiállításon ki lesznek állítva.

Fölhívás a szak- társakhoz

A szakbizottság elhatározta, hogy a karácsonyi ünnepek
alatt nagyszabású országos nyomtatványkiállítást rendez.

E kiállítás sikerének biztosítása céljából fölhivatnak a
fővárosi és vidéki szaktársak meg nyomdatulajdonosok,
hogy a kiállításra szánt nyomtatványaikat már most is be-
küldhetik a Kőr titkárának címére (Wanko Vilmos, Buda-
pest VII, Dohány-utca 10, Fried és Krakauer nyomdája).

A kiállításra beküldött nyomtatványokat a Kőr szak-
bizottsága fölülvizsgálja és a kiállítás után — ha ebbeli
kívánásukat nyilvánítják — a kiállítóknak visszaküldjük

Első rangú érdek, hogy hazánk nyomdászata fejlettsé-
gének immár teljesen hű képét lássuk! Ez a cél lebegett
a szakbizottság szeme előtt, amidőn az erre vonatkozó
javaslatot elfogadta, s a cél elérése érdekében kívánatos,
hogy a kiállításon — melynek rendezéséigébe bevonjuk
az összes szaktársi s illetékes hivatalos köröket — a szak-
társak és nyomdák munkáik legjavát bocsássák rendelkezésünkre és egyéb módon is támogassák a szakbizottságot
kulturális föladatának teljesítésében.

I. titkár.

Szakbizottsági közlemények

Augusztus hó 3-ikán előterjesztést tettünk több vidéki
városbeli szaktársainknak fölolvasó-ülések megtartására és
kiállítások rendezésére vonatkozóan. Győr, Nagyvárad,
Pozsony és Kassa városokból azonban eddig még csak
válaszra sem érdemesítették előterjesztésünket, miért is
kérjük, szíveskedjenek erre vonatkozó válaszukat szeptem-
ber hó 25-ig hozzánk juttatni, mivel ellenkező esetben
ilyen tárgyú ajánlatunkat más városoknak leszünk kényte-
lenek megtenni.

I. titkár.

Könyvtári dupli- kátumok

Fölhívjuk a vidéki tags csoportok figyelmét a budapesti
központ könyvtárában levő duplikátumokra. Ezekből—míg
az alantabb jelzett készlet tart — a központi választmány-
hoz intézett megkeresésre díjmentesen bocsátunk példá-
nyokat a rendelkezésükre. — A duplikátumok a követ-
kezők:

I. Különböző szakmunkák:

1. Augenföld-Barta E.: A Könyvnyomdászok Szakköre továbbképző tanfolyamainak 1907—1908. évi értesítője .. .. 12 példány
2. Butkovszky B.: A szabadkézi rajz .. .. 50 "

3. Csernátó Gyula: Tótfalusi Kiss Miklós élete	52 példány
4. Firtinger Károly: A magyar állam nyomdászattörténelmi térképe	1 "
5. Frank Lajos: Az idegen szavak helyes elválasztása	14 "
6. Láng J. Lipót: Emlékkönyv a Könyvnyomdászok Szakkörének tízéves működéséről	4 "
7. Löwy Salamon: Nyomdai vázlatkészítés	280 "
8. Morócz Jenő: Huszonöt esztendő. (A Könyvnyomdászok Szakköre negyedszázados fennállásának emlékére)	182 "
9. Tanay-Novák L.: A Könyvnyomdászok Szakköre szaktanfolyamainak 1904—1905. évi értesítője	2 "
10. Magyar Nyomdászat (különféle)	10 évfoly.
11. Deutscher Buch- u. Steindr. (különféle)	10 "
12. Typographische Jahrbücher (különféle)	3 "

II. Évkönyvek:

Az 1889. évi kötetből összesen	10 példány.
« 1890. « « « «	32 «
« 1891. « « « «	3 «
« 1892. « « « «	20 «
« 1893. « « « «	20 «
« 1896. « « « «	21 «
« 1897. « « « «	3 «
« 1898. « « « «	16 «
« 1899. « « « «	11 «
« 1900. « « « «	109 «
« 1901. « « « «	54 «
« 1902. « « « «	158 «
« 1903. « « « «	158 «
« 1904. « « « «	47 «
« 1905. « « « «	14 «
« 1907. « « « «	14 «
« 1908. « « « «	22 « és
« 1909. « « « «	296 «

szakköri I. titkár címére: Budapest VII, Dohány-utca 10. sz. alá, a Fried és Krakauer féle nyomdába küldendők.)

* * * * *

A Szakkör t. tagjait kérjük, hogy kondíciójuknak esetleges megváltozását (tehát mind a belépést, mind pedig a kilépést is) haladéktalanul adják tudtul a Kőr pénztárosának (lakik: Budapest VIII, Sándor-tér 4, Gutenberg-Otthon), mert csak így kaphatják meg pontosan az őket megillető kiadványokat és a haviülési, mulatsági stb. meghívókat. Elég erre a célra egy egyszerű levelezőlapnak a beküldése.

* * * * *

Körhelyiségünk a Gutenberg-Otthonban van (bejárat az épület bérkocsis-utcai részén). A körhelyiség nyitva van: vasárnaponként délelőtt 9 órától 1-ig. Olvasó-terem, billard, dominó, bel- és külföldi szaklapok, valamint szépirodalmi folyóiratok állanak itt a Szakkör tagjainak rendelkezésére.

* * * * *

A Vígszínházba, nemkülönbön a Royal-Orfeumba és az »Urania« Tudományos Színházba mintegy húsz-huszonöt százalékkal mérsékelt jegyekre jogosító utalványok kaphatók Bozsik István pénztárosnál (Budapest VIII, Sándor-tér 4. sz., III. emelet 5, Gutenberg-Otthon), valamint a Hungária-fürdőbe szóló jegyutalványok is. Az utalványok ára a színházakba darabonként négy, a fürdőbe két fillér.

* * * * *

A Könyvnyomdászok Szakköre tagja a magyar kir. posta-takarékpenztárnak (22766. sz.). A csekkfüzeteket vidéki pénztárosainknak esetről-esetre megküldjük, s kérjük őket, hogy pénzküldeményeiket a csekklapok útján juttassák hozzánk. Ezek hátsó oldalán írásbeli közlemények (tagnévsor, Szemle-szükséglet stb.) is följegyezhetők, ami által minden egyéb az eddigi kezelésben fölmerült portó megtakarítható.

* * * * *

A Grafikai Szemle bekötési táblái piros s kék színben elkészültek s darabonként helyben 1 korona 40 fillérért, postán portómentesen küldve 1 korona 50 fillérért kiadóhivatalunkban kaphatók.

* * * * *

Erdélyi M. cs. és kir. udvari fényképész (Budapest IV, Semmelweis-utca 2. szám, a Kossuth-Lajos-utca sarkán) a Könyvnyomdászok Szakköre tagjainak fényképek készítésekor a következő igen kedvezményes árakat számítja:

6 darab vízites fénykép	6 korona,	12 darab	10 korona.
6 « kis makart-kép	14 «	12 «	24 «
6 « kabinetkép	16 «	12 «	26 «
6 « makart-kép	20 «	12 «	36 «

Megrendelések alkalmával az illető szaktársnak a tagsági jegyével kell igazolnia, hogy tényleg tagja a Szakkörnek.

Szerkesztik Tanay József és Novák László. Kiadótulajdonos a Könyvnyomdászok Szakköre. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest V, Hold-utca 7. szám (telefon 36-02). Nyomatott a Pesti Könyvnyomda R.-Társaság nyomdájában.

A pró hivatalos közlemények

Szakkörünk szaktanfolyamainak értesítőiből még mindig vannak eladásra szánt példányok. Egy-egy koronájával kaphatók például az 1904-1905-iki, valamint az 1907-1908-iki iskolai évről szóló értesítők (szerkesztették Tanay József, Novák László és Augenföld M. Miksa). Sok szedés- meg egyéb példával, valamint műmelléklettel. A szakmájukban fejlődni óhajtó szaktársaknak nélkülözhetetlen kézi könyvei. Rövid, tömör összefoglalásnak ismertetik a tanfolyamokon előadott tanítási anyagot, s kitűnő útbaigazításul szolgálhatnak a vidéki tanfolyamok rendezőinek. Megrendelhetők a Grafikai Szemle kiadó hivatalában (Budapest V, Hold-utca 7. szám), avagy Bozsik István pénztárosnál (Sándor-tér 4).

* * * * *

A Könyvnyomdászok Szakköre szakbizottsága fölhívja a vidéki tagtársakat, hogy kiállításra és fölolvasásokra vonatkozó megkereséseiket közvetlenül öhozzájá intézzék, még pedig a kiállításnak, illetőleg fölolvasásnak időpontja előtt legalább négy héttel. (Megkeresések tehát Wanko Vilmos

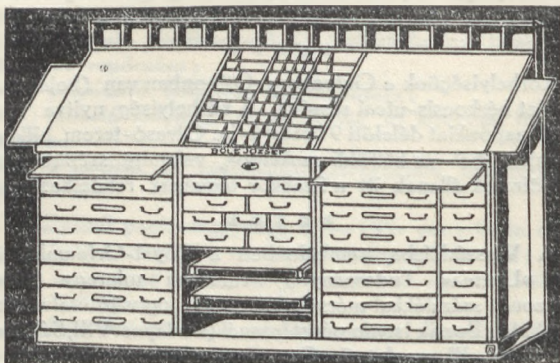
Faktor
elsőrangú nagy nyomdavállalathoz ke-
restetik. Részletes ajánlatok »Faktor«
jelige alatt a kiadóhivatalba kéretnek.

BÖLE JÓZSEF

ELSŐ MAGYAR
KÖNYVNYOMDAI
SZAK-ASZTALOS

BUDAPEST, HORÁNSZKY-UTCA 3

ÁLLANDÓ DÚSZRAKTÁR MINDENFÉLE
BETŰSZEKRENYEK
ÉS REGÁLISOKBÓL
ÉS KÖNYVKÖTŐI
FASZERELVÉNYBŐL

JAVÍTÁSOKAT PONTOSAN ESZKÖZÖL
ELVÁLLAL MÁΣ ASZTALOSMUNKÁT IS

CLEANER RÉZLÉNIATISZTÍTÓ

Egy kilóval bármilyen piszkos lényárból egy egész szekrényre valót lehet megtisztítani. Kilója helyben 3, üldékre csomagolással, bérmentes postai szállítással 3,50 korona.

Mi a nyomdák véleménye a „CLEANER“-ről?

A „Cleaner“-rézleniatisztító szerrel próbát tévén, azt kitűnő találmánynak ismertük fel, mint amellyel gazdaságosan, igen rövid idő alatt s anélkül, hogy a rézleniatíznak a legkisebb mértékben is ártalmas volna, teljesen tisztán tarthatjuk, illetve tisztíthatjuk lényianyagunkat. Kérünk egyelőre 2 kiló „Cleaner“-t részünkre szállítani.

Pesti Könyvnyomda Mészényi úraság.

Tanay József.

Gally Pál egy rézleniatisztító vegyszert mutatott be nekünk. Ezen bemutatás alkalmával meggyőződtem arról, hogy a „Cleaner“-a létező tisztítóanyagok között méltán a legjobb helyet foglalhatja el, amennyiben sem a kezét, sem a rezet nem támadja meg s pár perc alatt végez bármilyen piszokkal is. Miután mindezen jó tulajdonságain kívül még azzal is kiválék, hogy nem párolog el és nem gyulad meg s a már használt anyagot más alkalommal is felhasználhatjuk, a „Cleaner“-beszerzését mindenkinek csak ajánlhatom.

Athenaeum-nyomda.

Wölner Ignác.

A „Cleaner“-féle rézleniatisztító folyadékkal próbákat csináltam és azt, miután jónak találtam, megrendeltem és nyomdánkba használatra bevezettem.

Horvántszky-nyomda.

Wohlstein Mór.

A Gally-féle „Cleaner“-rézleniatisztító szert kipróbáltuk és a már évek óta használaton kívül helyezett öreg, vastag piszoklak lerakódott rézleniatí 4-5 másodperc alatt teljesen tisztára hozta. Állandóan használatba vettük.

Schimidi Sándor-nyomda.

Schwartz László művezető.

Lapunk zártág a „Cleaner“-t a következő nyomdák rendelék meg és vették használatba. **Budapesten:** Pesti Könyvnyomda r.-t., Hornvántszky, Pátria, Légrády, Fővárosi, Markovics és Garai, Szt. László, Hamburger és Birkholz, Radó Izor, Kellner Ernő, Kellner Albert, Thália, Muskát, Engel S. Sz., Kálmán, Löbl D. és Fia, Károlyi, Otthon, Express, Corvina, Rothberger és Weisz, Auer J., Rózsa K. és Neje, Fried és Krakauer, Roth M. és Tsa, Löbl Mór. **Vidéken:** Kner Izidor, Gyoma; Molnár-féle nyomda r.-t., Szekszárd; Dobai János, B.-Gyula; Aradi nyomda r.-t.; Ivkovich György, Ujvidék; Perl L. Pál, Tab; Székely és Illés, Ungvár; Nánay Lajos, Baja; Feuer Illés, Kiskunfélegyháza; Csendes Jakab, Temesvár; Jókai-nyomda r.-t., Sepsiszentgyörgy.

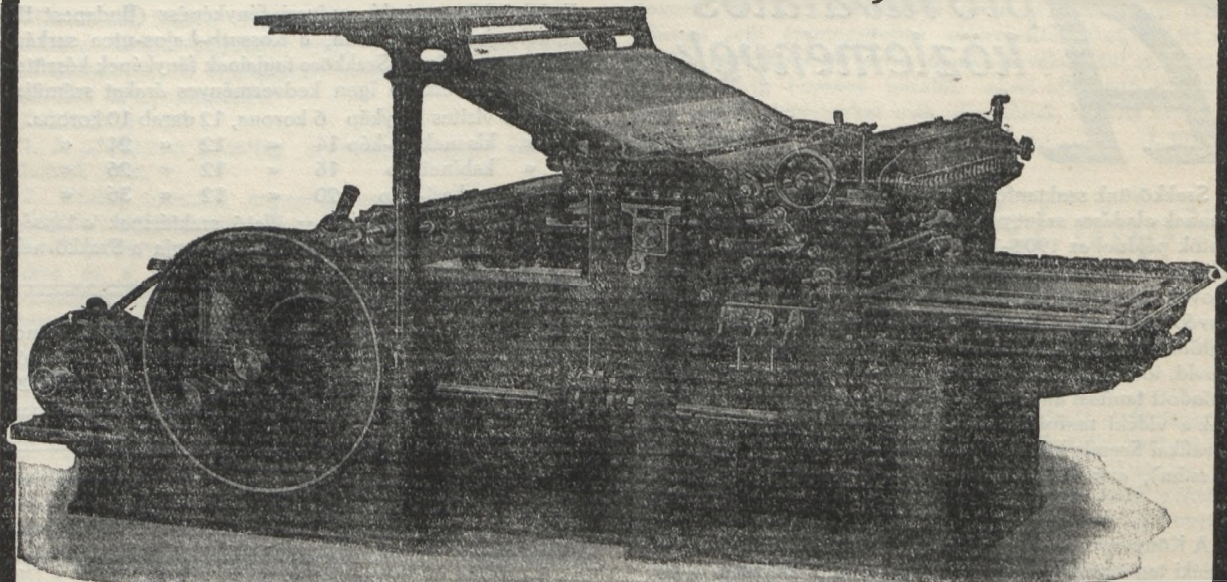
A „Cleaner“ egyedüli elárusítója Gally Pál Budapest, VI, Lázár-u. 8, III. 18.

A nagysághoz képest 2500 példányos gyorsasággal óránként. Mint speciális autotípia-megszíni-

VICTORIA

KÖNYVNYOMDAI GYORSSAJTÓK

nyomó-gépeket : 8 gyorsajtóinkat légkirakóval is építjük, tehát dob, szalagok és gereben nélkül.

ROCKSTROH & SCHNEIDER

Nachf. Act.-Ges., Dresden-Heidenau. — Magyarországi képv.: Tanzer Miksa, Budapest VII, Akácfa u. 50. Javitóműhely: Adolf GEEL, Wien VII/2, Lerchenfelderstr. 37.

KLISÉKET KÉSZÍTŐ MŰINTÉZET
BUDAPEST VI, EÖTVÖS-UTCA 48. SZ.

TELEFON 18-99.

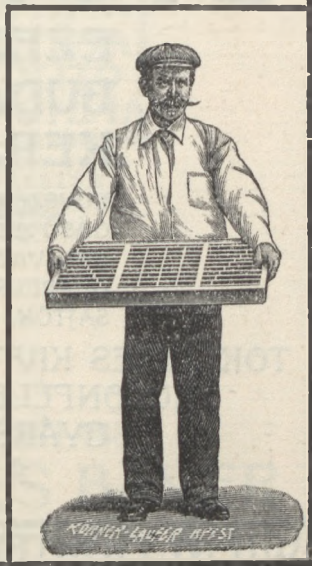

DOMBORNOMÁSOKHOZ VALÓ STANZNIK. FOTOTIPIÁK. KEMIGRÁFIÁK. AUTOTIPIÁK. KLISÉK HÁROM- ÉS NÉGYSZINŰ NYOMTATÁSHOZ FÉNYKÉPÉSZETI FELVÉTELEK HÁZON KIVÜL IS.

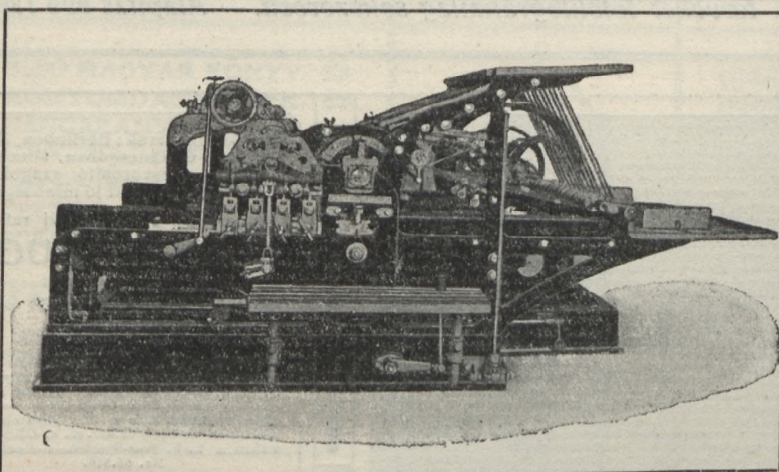
Schöntag Gyula

könyvnyomdai szakasztalos
VI, Váci-körút 51. sz.

Kizárólag könyvnyomdai s könyvkötészeti fa - szerelvénnyel foglalkozik. Állandó raktára van kitűnő száraz anyagból készült szekrényekből és regálisokból. Kis antikva - szekrény ára 7 kor., nagy szekrényé 9 kor. Árjegyzék ingyen.

WÖRNER J. ÉS TÁRSA :: :: :: GÉPGYÁRA · BUDAPESTEN

Körforgó :: :: ::
nyomógépei ::
újság és illusztráció
nyomására, meghatározott és változtatható írnagyságok számára készülnek

Könyvnyomdai
gyorssajtók ::
vasútrendszerű menettel. Könyvnyomó gyorssajtók két- és négy pályás görgőjáráttal. Kromotípiai gyorssajtók rövidített ívkivezetőkkel, gyűrűs kirakó dob segélyével. Kétfordulatú gyorssajtók elől kirakóval. Könyvnyomdai gyorssajtó görgőpályával. Könyvnyomdai kézisajtók és könyvkötő-gépek

LEGRÉGIBB GYORSSAJTÓGYÁR AZ EGÉSZ BIRODALOMBAN

□ MÖDLINGI □ GYORSSAJTÓGYÁR

EZELŐTT KAISER L. FIAI R.-T.
BUDAPESTI FIÓKTELEPE: VII.
KER., AKÁCFA-UTCA 13. SZÁM.

EGYSZERŰ KÖNYVNYOMDAI GYORSSAJTÓK VASÚTI ÉS KÖRMOZ-
GÁSÚ MENETTEL. KROMO- ÉS AUTOTÍPIA-GÉPEK FRONTKIRAKÓ-
VAL VAGY ANÉLKÜL. RAPID GYORSSAJTÓK GÖRGŐJÁRATTAL.
DOPPELRAPID MIEHLE-RENDSZERŰ KÉTFORDULATÚ GYORS-
SAJTÓK. A LEGKÜLÖNLEGESEBB KÖRFORGÓGÉPEK GYÁRTÁSA.

TOKÉLETES KIVITELŰ GÉPEK, GYORS ÉS IGEN KONNYŰ JÁRÁSSAL
KÜLÖNFÉLE ÚJ ÉS JAVÍTOTT GÉPEK ÁLLANDÓ RAKTÁRA.
GYÁR: MÖDLING. ALAPÍTTATOTT 1848. ÉVBEN.
A BUDAPESTI TELEFONSZÁM 54—48.

WIENI FIÓKTELEP: XVIII/1, WÄHRINGERSTRASSE NR. 125.

Koblinger Gyula *fotocinkográfiai műintézete.*

Budapest VII, Csengery-utca 22. szám (telefon 14-61).

*Készít mindennemű kliséket művekhez, folyóiratokhoz, árjegyzékekhez meg hirde-
tésekhez. Építészeti stb. terveket fotolitográfiailag sokszorosít. — Alapítás éve 1892.*

Fiókfestékgyárak: Berlinben, New-
Yorkban és Chicagóban. Minden a
grafikai sokszorosító szakokhoz
való festék elismert jó minőségben.

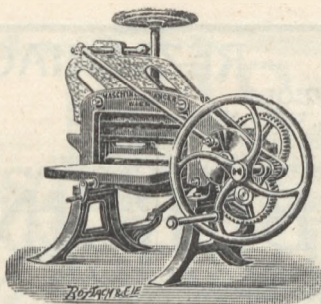
Magyarországi s ausztriai raktár:
CARMINE HUGÓ
grafikai szaküzlet

Bécs **BUDAPEST** Prága
VII, KIRÁLY-UTCA 13. SZ.

Kittüntetve: Páris 1900: Grand Prix s két
aranyérem; Saint Louis 1904: nagy díj;
Bordeaux 1907: Grand Prix. — Telefon 14-16.

Cheque-számla a m. kir. postatakarék-
pénztárnál Budapest 22.610. sz. a. Cheque-
számla k. k. Post-Sparkassen-Amt Wien
Nr. 66.610.

Josef Anger

Gépgyár és
vasöntőde & Söhne

Wien-Hernals, Hauptstr. 122.

Szállít legújabb és legjobb szerkezetű gépeket könyv- és könyomdák, papiros-gyárak, üzleti könyveket készítő gyárak, könyvkötők, dobozgyártók számára, a legolcsóbban s a legkedvezőbb fizetési feltételekkel.

Magyarországi képviselőik:

SILBERER ÉS STECKLIN Budapest VII, Kertész-u. 38

KLISÉK

MINDENMŰ KÉPES
NYOMTATVÁNYOKHOZ
LEGJOBB KIVITELBEN

AUTOTÍPIA
FOTOTÍPIA
FOTOLITO
KROMOTÍPIA

HÁZONKIVÜL IS
FELVÉTELEK

TELEFON 483

KÖNIG ÉS BAYER

FOTOCINKOGRÁFIAI MŰINTÉZETE
BUDAPEST VII, KAZINCZY-U. 32

BERGER ÉS WIRTH

TÖRZSGYÁR LIPCSÉ
NÉMETORSZÁGBAN

ELSŐ MAGYAR KÖNYV- ÉS
KÖNYOMDAI FESTÉK- ÉS
HENGERANYAG-GYÁR
HENGERÖNTŐ-MŰHELY
LAPOS- ÉS KÖRFORGÓ GÉ-
PEKHEZ. OLCSÓBB ÉS
JOBB A HÁZI ÖNTÉSNEK

TELEFONSZ.: 56—64

UJSÁG-, MŰ-, ILLUSTRÁCIÓ-
DISZMŰ- ÉS MINDENFAJTA
SZINES FESTÉKEK, KEN-
CÉK, BRONZOK A GRAFIKAI
IPARÁGAK SZÁMÁRA
«PATENT», «VICTORIA», ÉS
«BIANCA» HENGERANYAG
EGÉSZEN SIMA ÉS KOCKÁ-
ZOTT TÁBLÁKBAN

Fiókgyárak: Barmen, Ber-
lin, Szt-Pétervár, Flórenc,
Páris, London, Newyork,

GYÁRTELEP: BUDAPEST, IX., MÁRTON-U. 19

BETŰÖNTÖDE

LEGNAGYOBB
VÁLASZTÉK KÜLÖNFÉLE

RÉZLÉNIAGYÁR

KÖRZET ÉS BETŰUJDONSÁGOKBÓL,
RÉZLÉNIÁKBÓL, VIGNETTÁKBÓL STB., VALAMINT
NAGY VÁLASZTÉK OROSZ BETŰKBŐL. TELJES NYOMDAI
BERENDEZÉSEK GÉPEKKEL ÉS SEGÉDESZKÖZÖKKEL. SZOLID KIVITEL

BERTHOLD · H · BERLIN

FIÓKOK: BÉCS, SZT.-PÉTERVÁR, MOSZKVA ÉS BAUER & Co. STUTTGART.
MAGYARORSZÁG KIZÁRÓLAGOS VEZÉRKÉPVISELŐJE, AKI
MINTÁKKAL, ÁRAJÁNLATOKKAL ÉS MINDEN-
NEMŰ É SZAKBA VÁGÓ FELVILÁGO-
SÍTÁSOKKAL SZIVESEN
SZOLGÁL:

PUSZTAFI ZSIGMOND BUDAPEST AKADÉMIA-UTCA 8

GLEITSMANN E. T.

NYOMDAFESTÉKGYÁRAK,

BUDAPEST VII, AKÁCFA-UTCA 50. TELEFON 13—70

Fekete és színes festékek az összes grafikai célokra.
Különlegességek: legfinomabb autotypia- és három-
szinnyomó festékek. Vegyileg tiszta lenolajkencék.
☞☞☞ Hengeranyag. ☞ Hengeröntőműhely. ☞☞☞

Törzsgyár: DREZDA. Fiókgyárak: WIEN-RABEN-
STEIN. TURIN. TRELLEBORG. KOPENHÁGA.

Képviseleti TANZER MIKSA GRAFIKAI SZAKÜZLET
☞☞ BUDAPEST VII, AKÁCFA-UTCA 50. ☞☞

FISCHER · ÉS · MIKA · BETŰÖNTÖDE

TELEFON
28—62

ÉS · STEREOTIPÁLÓ · MŰHELY

TELEFON
28—62

Elvállal igen jutányos áron egész nyomdai berendezéseket. A legkülönbözőbb cél-
szerű és divatos könyv- és címbetűkből nagy választékot tart. Folyton készletben
tart: szerb és héber betűket, körzeteket és kizárásokat, nyomdai szerelvényeket,
betűszekrényeket és állványokat a legjobb minőségben. Ajánlja szabadalmazott
nyomdai vonalzó berendezését táblázatszedéshez. Egy oktáv garnitúra 20 korona.

BUDAPEST · VI · RÉVAY-UTCA · 6 · SZ

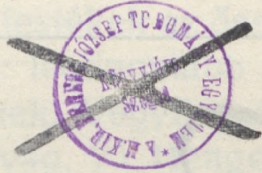
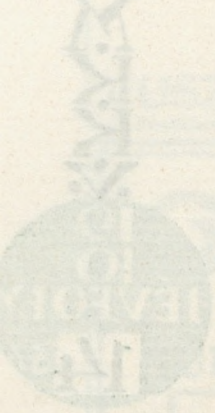

AS
SZERKESZT
SABRUS
ZOLTAJ

TRAS
SZERKESZT
SABRUS
ZOLTAJ
1910

LECTOR
ST. NIST

[Handwritten signature]

Berger és Dirth kö- és könyvnyomdai festékgyár Budapest

Nyomatott P000 ábrafestékkel

NYUGVÓ VÉNUSZ

REPRODUKÁLÓ MŰINTÉZET

WESZELY LIPÓT ÉS TÁRSA

KLISEK

BUDAPEST
V. Dorothya-utca 11.

AUTOTIPIA · FOTOTIPIA
KROMOTIPIA · FOTOLITO
MINDENNEMŰ RAJZOKAT

A LEGJOBB KIVITELBEN.

BEIT & CO.

HAMBURG

**DRUCKFARBEN
FABRIKEN**

~ **FŐRAKTÁR ÉS IRODA**
MÜLLER TESTVÉREK
BUDAPEST, SÓLYOM-U. 13

LORILLEUX CH. ÉS TÁRSA

A VILÁG LEGRÉGIBB ÉS LEGNAGYOBB NYOMDAI,
KÖNYOMDAI, KÖNYVKÖTÉSZETI FESTÉKEK GYÁRA

Az 1889. és 1906. párisi világ-kiállításon versenyen kívül jury-tag.

FESTÉKEK A KŐ- ÉS KÖNYVNYOMDAI, KÖNYVKÖTÉSZETI, S VALAMENNYI GRAFIKAI SZAKMA RÉSZÉRE. ARANY-, EZÜST- ÉS MÁSOLÓFESTÉKEK. HENGERANYAGOK ÉS AZOK ÖNTÉSE. KENCÉK. PREPARÁLT PAPIROK KÖNYOMDÁK RÉSZÉRE.

11 GYÁR ÉS 40 LERAKAT AZ EGÉSZ VILÁGON!

Grand Prix-vel kitüntetve:
St.-Louis 1904,
Lüttich 1905, és
Milano 1906.

IRODA ÉS RAKTÁR: BUDAPEST,
FERENCZ JÓZSEF-RAKPART 27

TELEFON 37-59. SZÁM

ALAPITVA 1818-BAN

GYÁR: BUDAFOKON, BUDAPEST MELLETT

Bélyegző-metszés

Mechanikai műhely

Galvanoplasztika

Ólomzár-gyártás

:: Tömöntőde ::

Rézléniagyártás

ELSŐ MAGYAR

BETŰÖNTŐDE

RÉSZV.-TÁRS.

**BUDAPESTEN, VI., DESSEWFFY-
UTCA 32. SZÁM. TELEFON 23-70**

Dús raktárt tart folytonosan magyar, német, tót, horvát, szerb, román s bolgár ékezetű

**: könyv- és :
címbetűkből**

körzetekből, rézléniákból és kizárásokból, továbbá a legkülönbözőbb ékítményekből és egyéb nyomdai felszerelvényekből. Egész nyomdai berendezések jutányos árban és gyorsan fogantatosíttatnak.

**EGYETEMES TABELLA-ALAPZAT
CZETTEL ÉS BENDTNER SZABAD.**

